6887

Bibl. Jag.

O jako wyraz. ż ma znaczenie zaprzeczające, niezgadzania się na to, co się mówi, to samo, co: gdzież znowu! co znowu! no, no! za wiele! niema zgody! „ Jan Matki, człowiek najgorszym obyczajom. – O! o! – Gwara – O! o! – Utrapiwa, biurda, bezbożnik – czy nie za wiele." A. kw. Fr. Dzieła 7. 176. „Hultaj i jaśnie pana poturbować może. – O! o! o! świadby?!" ib. 8. 59. „ A gdyby o zwattowanej sprzeczce krzesełkiem – O! o! o! – No, cóż? O! O! O!.. nie wiecie, co chcę mówić, a krzyczycie O! O! O!.. Gdybyś powiedam krzesełkiem ją nastraszył." A. kw. Fr. Dzieła 7. 275. „O! O! prawdę panienki, to ktoś płotkę zrobił" ib. 8. 4.

Oaza - r. ż. oazy - oaz m. miejsce lub większa przestrzeń ziemi żyznej i zamieszkałej położona wśród bezludnej i nagiej pustyni; głównie w Afryce półn. w wielkiej pustyni piaszczystej. W obszerniej znaczeniu, wszelka miejscowość odznaczająca się roślinnością, wdzięcznem położeniem i t.p. przeważająca monotonję lub smutne wrażenie okolicy, wśród której jest położona. „Na oazie legł tabor cem emir zamyślony" W. Pol g. 64. „Zdawało mu się, jak gdyby po długiem i mozolnem brodzeniu po skwarnej afrykańskiej pustyni, znalazł się u brzegu zielonej, orzeźwiającej oazy." Z. Kaszb. 4. 89. „Pośrodku pustyni oceanu spokojnego znalazła Opatrzność trzy oazy lądowe." Syg. Wiśn. Now. ... „Drzewiczna murawa, marzeczanki i polne kwiaty okrywały tę oazę, do której Dosia bardzo

chodzić lubiła." J. Kwasz 72.67 „Miejsce wyjątkowe nieco, otoczone z boku piaskiem, z którego jakby oaza wyglądał gaik brzozowy" J. Dziewak. 1.17. „Była to jedna z tych dobrze pełnych dziwnego uroku, które jak oazy słoneczne wyłaniają nagle z jałowego i smutnego otoczenia pełne wesołości" ib. 2.16. ⸗ żartobl. „Namówiono pana Karola ~~do jej~~ ~~drzewa to~~ / na kurorcta i wyprawiono do jednego z tych (za miasto, dziwnych) ogrodzeń, które trochę zieloności, ładnej altanki, a więcej nadziei małżeńskich przyjęć zwabiają ludzi ku sobie... z pośrodku zielonych krzewów tej oazy, w której zamiast wód mineralnych, zapach bawarek skrzętnie się rozchodził - stał budynek, mieszczący w sobie trakcjernię" J. Kwasz 73.151.

3

Obcałować d. cz. dk. Obcałowywać ndk. wycałować ze wszystkich stron „Uprzejliwiony pan Michał obcałowawszy mię na wszystkie boki, pojechał sobie" A. Wilk. Żol. 1. 197. „Brat z kolei obydwóch w ramiona i obcałowywał po policzkach" H. Sienk. Og. i mie. 3. 282.

4

Obcas - a. m. -sy - ów mn. zdrb. Obcasik - a. m. -ki - ów. mn. napiętek u buta lub trzewika „Podskoczyła do góry i wytrzeszczyła się kilka razy na małym obcasiku" J. Zachar. G. pol. 1872. 74. 2. „Oj ony godna, ony nie godna, obcasiki dajcie ogusia" śpiewka lud.

5

Obchodzić - ił - ić st. cz. rdzn. Obejść - obchód - obejdzie dkn. ś-co, np. prawo, ~~ustawę~~ ustawę, wprowadzać, wykręcać się, nie trzymać się ściśle, krzywdzący, prawdziwi mistrze w obchodzeniu najjaśniej chociażby zredagowanego artykułu zgody" A. Groch. Ost. lata wiśl. 37.

6

Obciesać st. cz. dkn. obkrzesać, krzesząc obcinać, pokiereszować (zrabić). „Ale nuch chłopak, obciesał szlachcica.“ A. hr. Fr. 2. 144.

77

Obcokrajowiec - wca. m. cudzoziemiec, przeważnie jednak oznacza polaka z pod obcego rządu, np. kongresowiak dla Galicyanina jest rodakiem a zarazem obcokrajowcem „Cała prasa zagraniczna tłumi(e narodową niechęć do obcokrajowców, jednym chórem głosi starą mierzwińskiego" Dłu. 20. 170. „Gdy się dowiedział, że jestem obcokrajowcem, rzekł: ubolewam ale zagranicznych inżynierów przy obecnem przedsiębiorstwie potrzebować nie mogę" T. nar. 1882. 128. 1. „Arcyksiążęca dyrekcja policji obcokrajowców dla braku wykazów legitymacyjnych uchodźców..." T. lw. 88. 143. 3.

Obczyzna y. ż. bez l. mn. obce kraje, zagranica „Miał on jakby dwie dusze. Jedną myśliwską z kraju, drugą myrotka w tym na obczyźnie" D. Ilustr. Now. 1883. 1. 1.

Obducent. a. m. robiący obdukcyę rządowo-lekarską „Przed wydaniem orzeczenia, żądał wyjaśnień od obducenta lekarza i chirurga" Śledz. Sąd. S. nav 1882. 290-3.

Obecność – i. ż. bez l. mn. z teraźniejszości, chwila obecna, to co się obecnie dzieje „Cóż przyjemniejszego nad stan wojskowy... używa obecności, o przyszłość się nie troszczy." A. Fr. I. 205.

8

Obegnać się st. zaim. dkn. ognać się, oprzeć się czemu, obronić się od czego „ I mowie ztąd tej biédzie tylko się obegnać, że go stany Kunicki na drogę przeżegnać." W. Pol 3. 169.

Obejście – a. n. prow. obszar zamknięty, plac, podwórze gospodarskie „Przed bramą zamkniętą wstrzymały się konie. obejście było coś mię bardzo dworne" W. Pol. 7. 47. „Drapieżne ptaki biją na gołębniki i na drób w obejściach" ib. 239. „Jarmas wprawisz w obejście klawiorne, wskaż miejsce" Bodz. Opow. hist. 205. „Wrota, kłóceni zamknął obejście, dziwnie pięknie wyrzeźbił" T. T. Jeż. 1. 3.

9.

Obelgówka – i. ż. – wiek XVIII – prosp. sprawa o sądzie o obelgi „W tak zwanych obelgówkach opóźniony wymiar sprawiedliwości, korzystnie mógł oddziałać na ostabienie chęci pieniactwa, ale w pretensjach cywilnych wiele przyniósł szkody." Now. 1878. 123.

14
10

Obelgiwać st. cz. ndkn. Obelgać dkn. posp. Ująć
wmawiać komu co, obtamywać, zamy-
dlać very „Obiecujesz że będzie dalej i
to na nowo obelgiwać. co to jest obel-
giwać i to jeszcze na nowo, kiedy już
tyle trzy po stawemu?" Kuk. Swiąt. 1867. 2(1)
„Prima aprilis rozpoczyna rzeczą cało-
rocznego obelgiwania się" Mucha 1871. 14.
(1) „Obelgałem go że już nie chcę służby
pańskiej i wolę z kozakami trzymać"
M. Sienk. Oj. i mie. 3. 408. ś — się v. zaim.
wzajemnie się oszukiwać, obtamywać
„Nieprzyjaciele ludu obelgali króla, że
zamyślano zrzucić go z tronu" M. Skiwa.
Hus. 162.

pobieranie niepraw. zysk

Oberchap. u. m. Oberchapka. i. ż. kubeł, łapów-
ka, obrzynka, siekierka „Te tysiące tong wje-
go kieszeni oprócz różnych oberchapów jakie
od przedsiębiercow otrzymał" E. nar. 1880. 201.
2. „Rachował swoje dochody, oberchapki,
potrącania i podarki" Pf. kraw. 76. 22

Oberek -rka. m. rki-ów, Obertas-a. m. sy-
ów mn. źródłosł. obracać się, rus. oberтать, tańiec prędki i żywawy, krzyżowy
w lewo, głównie ludowy „Mazurek
pilnuje oberka" Pr. kwart. 72. 158 „Bawić-
ta pani, kiedyżmy to oberka w Ska-
motułach tańcowali?" Sm. W.: 5. 184.
„Obok w sąsiednim tańcują obertasa
i mazura" Pr. kwart. 32. 112. „Gwałt psi
sypnął obertasa" ib. 35. 46.

17.

Obrzemek - mka m. mki - vio mm. prow. rus. narzędzie, wiązka drzewa, gałęzi „Niosła obrzemek suchych gałęzi pod drzewami się ugięła" J. Kras. S. 41. w chełmskiem

Obrzemek (Łowra)

Obevok - a m. ki - ovo. prov. Galic. niem. Obervock, zwierzchni surdut, paltot.

Oberwa-y. m. wy-ów um. Oberwaniec-ńca m. ńcy-ńców um. obdartus, obszarpaniec, lub hultaj, gałgan, nicpoń, łajdak „Won tego oberwę!.. wyświecił za Tatarską bramę!" W. Pol I. pam. hetm. 67.

13[20]

Obezludnić st. cz. dkn. z ludności ogołocić, uczynić nieramieszkalnym, bezludnym „obezludnione „puściny" tak nazwane „wsie puszczne:" K. Szaj. Jad. i Jag. 1. 3.

Obczasić st. cz. dku. ross. lic. odjąć siły, uczynić bezsilnym „Niech mu nędza nie wczesna rąk nie obczasi" Wł. Syrok. Sam. 4. 130

Obczasiwiać się st. nain. tracić siły „Gdyby byłoby napewne kasie Towarzystwa kilka tysięcy rubli oszczędności uczyniło, ale czyby mowalności wychowańców na tej oszczędności zyskała? Zbyteczna odpowiedź – moralności przy braku zdrowego pokarmu, powietrza i światła, o chorobach obczasiwiających się w mózgu z wystąpieniem." W. Malcz. Dies. lit. 9. 355.

Obczasiwiec -ał -eję st. nij. dku. utracić siły, stać się bezsilnym „Mózgowe, obczasiałe ci obczasiwiały... ci się stały z królowej duchem na duchu i ciele nędzarkami" D. Bol. Tul. 3, 4.

15 22

Obezwładniać ↗. ndkn. czynić bezwładnym, pozbawiać siły oporu „Przedtem mężczyzny z taką magnetyczną siłą wzroku: temi oczyma tak się przyciąga, obezwładnia prawie" K. Zal. art. 26 v. 70.

Obezwładnić ↗ dk. dkn. stać się bezwładnym „Nogi miał opuchłe i z trudem go nosiło, tak obezwładniał całkowicie" J. J. Kras. 2. 211.

16 23

Obębnić st. cz. dkn. ogłosić publicznie przy bi-
ciu w bęben z prosp. + kogo, ograć w
karty, orężu, oporządzie

17 24

Obglądać się - ad-a sł. raim. contin. patrzeć naokoło siebie, oglądać się na wszystkie strony „Gdzie Filus?- nawoływała, oglądając się na około" Elp. Mtb. i Stary ~~91~~. 2. 91.

Obiadek - dku m. dki - ów mm. zdrb. mały, skromny, albo też smaczny obiad „Zjadali doskonałe obiadki" A. Wilk. Tyg. powsz. 1882. 226.

18[26]

Obiciowy-a-e, tyczący się obicia, należący do obicia (rozróżn. obiciarny) „Trudniejsze układy te w kartonikach obiciowych" Wieb 1887. 234. 3.

Obiecanka – i, z. wki – nek. ms. obietnica niepewna, dana byle się zbyć „Niechaj wprzódy obiecanki rzadzi nie potrzebna, tylko obiecankami, ale staną się więcej rzeczywistemi i opartemi na podstawach więcej realnych" Kur. lwow. 1885. 64. 1. / „Obiecał pan bożnich, ciepłe jego słowo" wiek 1885. 242. 1. przysłow.: skończyło się na obiecance, wiecha ta obietnica przeje w braku herbatki) „Kolemiks wyzwyta berlińska „Urwz-Zeitung" ze „Świetem" petersburskim, na motyw zamierzonego jakoby odbudowania Polski i to pomocą czarne przez ... Prusy. Jest to prawdziwa „obiecanka cacanka". Że jednak niezawsze z niej „głupiemu radość", więc i my tym razem mniej uczynimy jej zadość" Wiek 1887. 234. 1.

19

Obiecywać się zaim. — z mówić o rzeczach nieżywotnych, wydawać się zdala, z pozoru, na oko „Ogród z salonu obiecywał się ładnie, ale mały był i w głębi zaniedbany" P. T. Krak. Wiek 1878. 50

Obiecujący. a. e — co. przyst. „Oto, jak się nowy rok dla nas zawiązuje. przyznać muszę że nie obiecująco" G. nar. 1883. II. 1. „Nie miał powierzchowności obiecującej, zdolności nie okazywał żadnych" P. Krak. Obraz. 19. 20.

Obiecywać ndk. cz. udk. z wzbudzać nadzieję, rokować, wróżyć „Zjazd obiecywał być liczny, gdyż kilka spraw wielkiej doniosłości radzić miano" P. Krak. Tyg. pow. 1882. 131.

20

Obiegać - ał - a ś.ov. ndkn. obiedz - egł - gnąć dkn. ś
fig. mówiąc o wieści jakiej, plotce, krążyć
z ust do ust „obiegają gazety od kilku dni
pogłoski o projekcie zwołania kongresu,
zaprzeczają dziś.." wiek 1888. 6.1

30

21

Obiérka, Obirka - i. ż. prow. Kuj. płatew, murłat.

22

Obierzyna - y. ż. głoś. rzyp. w l.mn. obierzyny - rzyn. m Ld. obierz kuchenno, resztki potrawy, odpadki przy obieraniu jarzyn „wszystkie obierzyny, kości, na ulicę wyrzucają dla gat. zwierząt" Kl. Hufm. Sam. 2. 91

23[32]

Obiežyświat – a m. ty-ów lm. u Lud. obieżyżwaj powsinoga, tatawiec, rozwiązła, włóczęgij, co nigdzie miejsca nie zagrzał. „Z miną smutną patrzał jak mu jakiś tam obieżyświet wydziéra to o czém marzył od tak dawna" Żarkev. Dis. lit. 2. 675. „Roześmij-że się do mnie, jakeś się bywało u ojca do tego obieżyświata Antka śmiała.." Kl. Jun. Wich 1887. 235

Objęcie - a. n. cia - jść unn. ż uścisk, ramiona

„Tak mi lekko, tak słodko, tak mi
mi nie trzeba, jakbym w twojem objęciu leciała do nieba" A. Małcz. Marja 25.

24

Obijanik - a. m. ki - owo. mm - prow. statek średniej wielkości, używany szczególniej na wodach piińskich „Najpowszechniej na piińskich wodach używany do małych transportów i podróży, jest średniej wielkości obijanik, inaczej zwany szuhalejg, lub generycznie czółnem" J.J. Kraw. Wsp. Pols. Wot. i Lit. 165 „Żydzi czekają u brzegu na wysiadających gości z obijaników pokrytych pokłatem (gdzieindziej jakby kto kocznem przyjechał) lub wcale niekrytych" ib. 100 „Mnóstwo najrozmaitszej nazwanych łodzi i łódek, obijaników" K. Szaj. Jad. i Jag 1. 10.

35
25

Objeść się st. zaim. dkn. z fig. żart. w znacz. uwzgl. nabrać do głowy nad miarę „Objadł się mądrości wielkiej aż strach.“
St. Grudz. Echo 1878. 247.

36

26

Objeźdźiec - ca m. ki i cy - kowo um. myśl. dojeżdżacz, objeżdżający zwierzynę, upatrujący ją przed psami „Wracają z dalekiej wyprawy objazdy, i stawcy objeźdźiec na trąbce znać daje, i obóz myśliwy do varu powstaje" w. bol 7. 179. „Brać świtem opędzić las cały na oboć, jak panski objeźdźiec gdy zwierzę opatrzy" ib. 207 „Sam sobie objeźdźiec, na tropach sam staje" ib. 225. „Nawracać zginąć wszelki ślad. Daremnie, jak wprawni objeźdźcy, zakładali nań prawo i - na lewo - ślad jak zginąć tak zginął." A. kr. tr. Dz. II. 199.

37

27

Objeżdżacz - a. m. ki - dzo mm. żołnierz konny z straży granicznej rosyjskiej „Na posterunku granicznym w nocy zmarzło na śmierć trzech objeżdżających (ki) rosyjskich. Straż graniczna rosyjska mieniła się co 6 godzin" G. lwow. 1888. 7. 4. „Objeżdżacki" graniczni, którzy wzdłuż granicy austrjackiej, podzieleni na 4 brygady stoczniowe.." Dz. pol. 1848. 58. 1.

28[38]

Objeżdżka – i. ż. ki mn. objazd, objeżdżanie „na objeżdżki" przysłowiowo = objeżdżając, kołując, wymijając miejsca dla złej drogi „drogę dewizie popsuły tak, iż koni popędzać było niepodobna. Nadto i tajże, skąd na objeżdżki chłopcu nawracać, zrobiło się ciemno i pobłądzili." Pr. krak. Tyg. powsz. 1882. 51

29

Objętliwość – f. ż. zdolność pomieszczenia w sobie pewnej objętości „Gorzałi do beczki zalali, gdzie kore starego wygrzyma do pijatyki zapowiedzą, popisywać się tęgością głów i objętliwością żołądków" J. S. Kras. 36. 57.

30 40

Oblać st. ck. dkn. z posp. ucieć coś przez powierzchnię, pójątykę „Będzieva musiał oblać wygranę — Będzie czas na oblanie, jak dostanę pieniądze do ręki." M. Dal. Wiek 1878. 283. „Ale to się tak obejść nie może — daj nam pan wina! — Musimy przecież koniecznie oblać to spotkanie..." Wł. Kag. Wiek 1888. 19. „Chłop, czy to chrzciny, wesele, czy pogrzeb, oblać musi wódkę" O. Kolb. 6. 9. Zbyd: Oblewiny - wiu. mn. ber l. poj. oblanie, uczczenie pewn. traktamentu a zdarzenie przy pijatyce jakiegoś pomyślnego układu, nowo zawartych kontraktów, nowego miejsca na mieszkanie i t.p.

„Schlejemy się jak bele, bo trzeba przecież oblać instalację" M. Dal. pam. Dio. 58.

41

31

Oblatevska – i. ż. rzki – rzek. mm. w pieśn. lud. prawdop. listek opadający „Sięgała, dostała, wianuszek nie cały, cztery oblatevski z niego oblecioły." O. kol. 4. 13. W innym wariancie jest „Dostała go z wody, ale już nie cały, najpiękniejsze perły z niego oblecioły." ib. 3. 272. ob jevre ib str. 302.

Obleciu-ać-ić st. ex. dkn. ś nicosob. przech. prow. lud. wzbudzić apetyt, ochotę. Używa się głównie z przeczeniem: „nie obleci, nie obleciało co kogo" = nie wzbudzi, nie wzbudziło apetytu, chęci do skosztowania, wzięcia np. „mam pewno apetyt na tę pieczeń?" — „Nawet mnie nie obleci!" ś nicosob. absol. prow. lud. najść, uleźć, podobać się od biedy, wyglądać jako tako, tylko o wyrażenie „obleci" np. „Wczoraj to przyszła kobieta?" — „Obleci" t.j. najdzie, niczego.

33

Obluz – u. m. wojsk. zmiana warty na odwachu „Przykazał mi, abym zawsze na obluz warty w stancji się znajdował" Kam. Kitki. 75.

Obłapiać st. c. ndk. ś obsc. – zabłapiać dk. nałabłapiać, załabłapiać dk. chędożyć (robiąc), mieć z nią cielesny ś – zob. też ciep.

Obłapka – i. ż. obsc. obłapianie, chędożenie

Obtatać st. cz. dkn. ś fig. posp. obić, wygrzmocić, wytłuć „ Chodźmy, rzekł kij schowaciwszy, rzecz mi świerzbią tak ją obtatać, żeby rok leżała " J. Kwasz. 70. 44.

35

Obława – y. ż. ↄ fig. gromada, tłum, przysłowiowo „obławą" gromadnie, to licznem towarzystwie, gromie „Jakże, całą obławą podróż przedsięwzięta, czyli jadą z Pejnowicą i małe panięta?" Zł. Niemc. 2. 112.

Obławnik a. m. należący do obławy, uczestniczący w naganiu zwierzyny na stanowisko. „Jutro, rzekł, pójdę do pięknej, przy leśnej kaplicy – stawię się brania strzelcy, wiara obławniczy" Ad. Mick. 3. 87 „Strzelcy i obławnicy porzucili jednę stronę na przełaj zwierza" ib. 108.

Obtarić – v. nij. ndkn. z żartobl. zam. obchodzić, w znaczeniu interesowania „A to mnie bardzo dwie obtarzy! co ty sobie myślisz, że ja te wszystkie błazeństwa na prawdę biorę?!" Nad Brz. Tyg. 1883. 74. „Jak myślisz, czy będzie wojna, czy nie? – A co to pana obtarzy?" Kur. Świąt. 1876. 60. 1.

49

37

Obłóg – u. m. gi-ógu lm. prow. odłóg? pole nieuprawiane? „W żniwa najpierwsze wyprowadzę się ze zbóż stróżliwe drzewie w otwarte obłogi i jałowe pagórki" W. Pol 7. 280.

50

38

Obmal przest. prow. omale, nie wiele, trochę
„Ja tam się erudycyą przebijać
nie myślę, bo jej obmal posiadam" B. J.
Dyk. Ost. Sejm. 1. 34.

51

39

Obmównicka - iej. ż. ckie - ich mn. kobieta lubiąca obmawiać „kobieta dowcipna jak szatan, żywa jak iskierka, gadulska, obmównicka, szydercka, złośliwa" JJ. Kwar. 33. 106.

40

Obniżać st. c. ndkn. obniżyć dkn. sprawiać że coś traci na wartości, stawiać coś na niższem miejscu lub stanowisku niż było przedtem, redukować do niższych rozmiarów, zmniejszać, zniżać lub uniżać „Zasady jakie sobie postawił w życiu były: dążyć ciągle do obniżania wydatków, pod żadnym zaś pozorem ich nie podwyższać..." Wł. Sab. Kw. z Sum. 6-
§ — się st. zain. spadać coraz niżej „Widząc codzień obniżające się ceny portretów fotograficznych, przestał doskwierać się najniższej ceny" ib. 5

41

Obniżka - i. ż. żki - żek rzecz. obniżenie, zniżenie „Giełda rozpoczęła tydzień bieżący obniżką naszej waluty" Dis. Lit. 4. 383. „W Niemczech ulgi obecnie podniosą produkcyjność i dozwolą na obniżkę cen produktu." wiek 1887. 215. 3. „Po wkroczeniu żydowskich świąt, spodziewana jest obniżka cenny artykułów mięsnych" ib. 232-3.

54

42

Obnośny - a - e, dający się obnosić, powszechniejszy przez obnoszenie „Wypracowany w Ministerstwie handlu i przesłany wszystkim Namiestnictwom i Izbom handlowym do zaopinjowania projekt ustawy o handlu obnośnym (domokrążnym)." G. lw. 1888. 7. 3. „Namiestnictwo lwowskie oświadczyło się za ustawicznem handlu obnośnego artykułami domowego przemysłu" ib. „Projekt rządowy ogranicza zakres handlu obnośnego do artykułów, których produkcja krajowa nie ma takiego pola do wyzyskania, aby mogła zdobyć ogół na tej niższej cenie, co zakład uczciwego handlu" ib.

35

43

Obodowy -a- e prow. „koło obodowe", z jednego obodu t.j. zamiast drwon mających jedną sztukę drzewa nagiętą w pierścień (np. na Polesiu) „Oprócz innych drewnianych wyrobów nie mentym towaru też tu koła obodowe" JT Kraw. Wspom. Polesia, woł. i Lit. II.

44

Obojętnieć st. mj. ndk. Zobojętnieć dsk. & stawać się obojętnym na co, zimnym, przestawać się zajmować czem „Coś po tem, gdy z każdym dniem garsty dłań jej wrobi i wkrótce obojętniał" J. Kraszew. Król i Dond. „Zimny miał pozór i zobojętniały wyraz twarzy, jak ci, których już nic nie dziwi" ib. „Desperować na bardzo... bywały chwile, w których trzy tylko oczy rad, w innych wzdychał... Aż nareszcie zdarzy zaciął i niby tak zobojętniał i zmartwiał" Z. Kozak. I. 150.

Obojętny - a-e. z fiz. i chem. nie ulegający wpływom innych ciał „Gaz ten jest to ciało pod względem chemicznym „obojętne", a więc bardzo ciężko poddające się jakiemukolwiek przeistoczeniu." J. Lam. T. wow. 1886. 175. 1.

58

45

Obcować się st. kasz. dku. pozn. prow. v. obchać się, objeść się, opchać się jedzeniem.

59

46

Obornik - r. m. ż w Galicji, mianow. w Sanockiem powsz. gwar, nazwa „obornika nie wywiozł na pole"

Obora - r. ż. ż. zamknięte między miejscy w. jako budynek na bydło, bydło powsz. mówią: stajnia, tak na konie jak ~~i~~ na bydło. „Obora" zaś znaczy miejsce wygrodzone a nawet i otwarte pod stajniami

47

Obóz - r. m. zy. dop. mn. 3 fig. - partja, stronnictwo „Towarzystwo podzielone było na dwa obozy, z wyjątkiem kilku mężczyzn, przykrawających się do kobiecego" Tr. kwart. 34. 10 „I Niemcewicz i książę Czartoryjski i Chłopicki, z obozem demokratycznym nie mieli najmniejszego stosunku - wzdrygali się na samo widmo rewolucyjne" B. Bolesław burz 64. „Zawrzeczowany do naszego obozu, stał się obrońcą prawych zasad" Tr. Sam. Sam. 37. „Napada na fatszywy sentymentalizm francuskich autorów pamiętnego obozu" Nów. 1882. 36. Dod. 2. „Nie brakło usiłowań ze strony frakcyj liberalnych, ażeby opinię usposobić przychylnie dla całego obozu postępowego" G. tw. 88. 137. 1. „Brak dziennika ich, jak słyszę, mocno zachwiany, brak im pieniędzy a brak i ludzi zdolnych, bo

co lepsze przechodzi do naszego oboru"
M. Bal. pamiętniki 102.

61

48

Obramienić st. cz. dkn. dowol. pvet. objąć ramieniem, utulić w objęciu „ Grobów duchy mnie utulcie ! o, ty, śmierci ! mnie obramień ! " K. Brzoz. noc strzel. 101.

Obramić - it - i st. cz. dkn. w ramy oprawić, ustawić fig. ohydzić, otoczyć „ Wilno pozostał po dziś dzisiejszy charakter średniowiecznego grodu, obramionego prześlicznie wzgórzami, opasanego wstęgą dwóch rzek, Wilji i Wilenki." Quis Rdzews 23. 209.

62
49

Obraz - u. m. ż opisanie czegoś, wyobrażenie w mowie lub piśmie, zwłaszcza w sztuce dramatycznej lub w formie powieściowej „Im więcej zamyka się pierwszy obraz, zapada zasłona, drugi akt rozpoczyna" Pr. Krak. 72. 5.

Obrazek - zka ż w l. mn. „obrazki" żart. karty do gry „Pewno całą noc spędził przy „obrazkach" i to mówiąc, powtarzał palcami, jakby tasował karty." Z. Sam. Zł. Jes. 467.

Obrazkowy - a - e ilustrowany, ozdobiony obrazkami „pismo obrazkowe" ż żart. tyczący się obrazków, jako kart do gry „Na uwagę zasługują u nich palce u nóg, jako odznaczające się niezwykłą giętkością przy zabawach obrazkowych" Strażnica 1878. 357.

Obrazowość – i. ż. bez l. mn. przymiot tego co jest obrazowem, malowniczości opowiadania lub opisu „Ale to cudowne! przecudowne! Co za dusza! Ile obrazowości, połączonej z głębokiemi filozoficznemi pomysły, ubranemi w szatę cudnego kroju..." J. Kraszew. 34. 20.

Obwarzka - i. ż. -zki - rzek. rm. z obwódka two-
rząca się na winie tłustem przez przyle-
ganie do ścian naczynia, jakoż znam
się na winie, było dwupudowe, piękne
zielonkowate, wytrawne i zdrowe, mia-
ło jeszcze i obwarzkę.." W. Pol 3. 82.

65

50

Ob-ronić sł. cz. dk. prow. zronić, mronić, mówiąc o zębach, piórach ptaka i t.p. „Chwdzi pawerńka (pawiórka) po podwórku piórenka ob-ronika" O. Kol. 16. 239

Obrot. u. m. – Świśliw. używają zajęcia „dać mu obrot" = gdy chart doszedłszy go, zmusi do zwrócenia się, zmiany kierunku uciekania „Jego Doskwer pierwszy złamał i dał obrot kotawi" K.W. Wyc. Spisz. 69 „Zając smyk z za płotu na łąkę; charty za nim, i wnet bez obrotu, Sokół i Kruy razem spadli na szaraka". Ad. Mick. 3. 290.

51

Obrus - a. m. - & fig. to co ma kształt rozpostartej płaszczyzny „Na zielonym obrusie łąk" Ad. Mick. 3. 71.

Obrusik - a. m. mały obrus, obrusek „Starszek dał mu obrusik i powiada: jak tylko powiesz: obrusiku rozwiń się! tak zaraz ci się obrus rozwinie, a na nim będą stać potrawy" O. Kolb. Kuj. 1. 112

52

Obrylantować st. cz. dkn. obsypać brylantami fig. „A teraz krzyżyc srebrna pogoda, obrylantować rosisty wrzos" K. Ujej. Sk. Jes. 13.

69
53

Obryś – n. m. (zarysowanie, kontur „Sukkia barwą swoją nabyt widzeniem czynią kształty, którym sąta nadały miano za wyraźniejsze obrysy" Pf. Kraxx. 36. 17.

70
54

Obryw - u. m. wy - ów nm. miejsce na stoku wzgórza, na którem się ziemia obrywała „Runął się na ziemię pod gliniastym obrywem" J. Kraszew. 5.56 „Zaraz na wstępie do lasu, jest obryw stromy, którego część w dół na karosła tor i krzakami usunęła się mnóstwo z sobą kilka prac dwóch starych" ib. 73. 158.

55 71

Obrzucić st. cz. dkn. z fig. obrzucił kogo spojrzeniem, wzrokiem = spojrzeć nań uważnie „Pamiętam ten wyraz jej twarzy i oczów, kiedy mi obrzuciła nieznajomego." J. Korzen. I. 438.

Obwiedzić przest. dawniej mówiono obwiedzić „bo ojciec wziął grunta bardzo obwiedzio i przez tego siostry musiał ustąpić" Kl. Zwn. Wiek 1887. 214.

Obrzydły-a-e obrzydliwy, obrzydzenie sprawiający, wstrętny „Ta obrzydła chata, jak ją nazywano we dworze, jakby na przekorę mieściła się tuż pod parkiem" Jó. Krasz. ~~Wiek~~ ~~Ługi~~. 3. 2. 39. 21.

56

Obsacznik - a. m. obsaczający przed polowaniem wraz z innymi linię, żeby nie wypuścił zwierza, „Leśniczy zawarł bystrooki niedźwiedzia wyśledził, i zawarł obsacznikí, chytre nastał szpiegi" Ad. Mick. 3. 106.

57

Obsada - y. ż. teatr. obsadzenie ról w sztuce ~~[illegible]~~ komplet artystów grających w niej „Czy przy dzisiejszej „obsadzie," jak się mówi w języku teatralnym, sztuka ta kiedykolwiek grana będzie tak dobrze, jak na to zasługuje: o tem powątpiewamy" St. Krum. Dniow. 1882. 405.

Obsadzać - am - a ndk. Obsadzić - dzę - dź dk. obsadzać, zapełniać opróżnione miejsca, posady, urzędy „Adwokatura jest zawsze otwartą ucznie obsadzoną; obecnie zmarło się ich ostatnich trzech obrońców" Dniow. 23. 238.

76

58

Obścisnąć st. ow. dok. wyścisnąć na około, ze wszystkich stron, Stany rozwinęły obcisnąć, obścisnąć wszystkich" M. Dal. Tyd. 2. 51.

Obsedować st.cz. ndkn. łac. obsidere, naprzykrzać się komu, nagabywać, napastować „Wai pana dziś rzadko widzi obsedują, ot wypij na konsolację" B.J. Dyk. Ost. Sejm. 1. 58.

Obsekwować st. iz. vokn, z łac. obsequere, uni-
żenie nieprzyjaciół iż, molestować, kie-
dich mu w rzeczy tkano, a gospodarza go
obsekwować i zakliniać, by pił" Ff. krak.
31. 203.

Obserwować st. cz. ndkn. z prow. kuj. – kogo, mieć dla kogo poważanie, respekt, z uszanowaniem być.

Obstonka - i. ż. nki - nek. to co obstawia zamy-
kaiące w sobie, kryjące „Najrańszy kwia-
tek pierwiosnek, błyszcz ze złotych obsto-
nek." Ad. Mick. I. 3. „Dziko iż nam pospo-
licie wydają ludzie innej sfery i obycza-
jów, i rzadko kto zajrzeć potrafi po za
obstonki kryjące istotę, odrzucając tupi-
ną dla owoców" Pr. Kwiat. 73. 171. „Spojrza-
łem na nich przez zielone obstonki li-
ści" A. Sienk. S. pol. 1876. 25. „W chłopcu tym
była artystyczna dusza i niepospolita na-
tura, która kiedyś rozwinąć się miała, jak
kwiat z obstonek" M. Gawal. Dlum. 22. 380

81

60

Obstuchać st. cz. dkn. zbadać stuchem, przysłuchać się jakimkolwiek odgłosom dla poznania ich i zrozumienia. w med. „obstuchać serce chorego" „Sam pan mi podkłada, sam pieski obstucha i na straż wypuda" W. Pol Z. 225

61

Obsługa – i. ż. gi-sług ms. ciągłe usługiwanie komu, pełnienie obowiązków sługi przy kim „Wziął go z sobą do swojej obsługi i kłuje mu nawet powiększ." Z. Kazań. S. 132 (1)

Obsługiwać ś. cz. ndkn. obsłużyć dkn. – kogo, posługiwać komu „krzątał się, obsługiwał, witał, pił" Tkacz. Wiek 1877. 288. „Otworzyła wielki magazyn mód, gdzie sama przyjmuje i obsługuje kundmanów" Wiek 1885. 259. 4. (2)

(1) „Ludzie pełniący obsługę „Reszta osady składała się z ośmiu majtków i obsługi kuchennej. Ojciec ta obsługa kuchenna widocznie była w związku z morzem, bo karmiła nas tak wiernie, że choroba morska w kucharzu miała swego bożka." Dis. Lit. 9. 379.

(2) „Siedzący po wschodniemu, skamył palił tytuń z nargili, obsługiwany przez murzyna w pomarańczowym ubiorze" J. Gord. Kazik. 81.

Obs-

Verte

Obsługacz-a. m. Obsługaczka-i. ż. -ten lub ta co pełni obsługę, obsługuje „Wszedł do sali gorączkowych (w szpitalu) i spytał przechodzącej obsługaczki..." M. Bal. pam. dziady 107.

„Obecnie w pełnym ruchu jest cukrownia wraz z tartakiem obsługującym przez siedmiuset robotników" Kur. Codz. 88. 338. Dod. por. 2.

62 83

Obstawny - a - e prow. obstany, podstawczy, trzeba stawy (kuj.)

84

63

Obstawać ś. niedok. z prow. kuj. lud. znajdować się, być np. „obstawać w służbie". „Radbym się z tobą przywitał, o twoje się zdrowie spytał, z jakiem obstajesz?" O. kol. 4. 27.

64 85

Obszyć d. cz. dk. Obszywać rzadki ś-kogo, uszyć mu tyle ile potrzebuje, zaopatrzyć w bieliznę „Ojciec powrócił z miasteczka z kwaweem żydkiem ... domyślałem się że mnie obszywać będą" Pf. Kwasz. 71. 15 ś przysł. „jak obszył" = tyle akurat „Oto jest osmdziesiąt dwa punkta moich pretensyj, mówię osmdziesiąt dwa jak obszył" A. Wilcz. Fot. I. 195 „Miała i doświadczenie i znajomość świata, i czterdziestkę jak obszył" Kur. Świąt. 1872. 58.

Obtańcowywać ś.cz. ndkn. Obtańcować dkn. posp. tańczyć bezustannie, po kolei ze wszystkimi dansorkami „Iść na bal resursowy po to, aby obtańcowywać setkę panien, bez żadnych lub z bardzo wątpliwemi widokami znajomości na przyszłość. czyż to warto?" Tyg. Ill. 3.1.66. „Ten lekarz zdrojowy dla tego tak mizernie wygląda, że na każdym balu musi obtańcowywać kilkadziesiąt pacjentek." Kur. Świąt. 1877. 41 § tańczyć z jedną ustawicznie „kochał się w pannie Róży i obtańcowywał ją na wszystkich wieczorkach" S. Grudz. Echo 1877. 56. 2.
„Leci się szampan, grzmiała muzyka, a młodzież posuwistym krokiem obtańcowywała nadobne dziewoje." Kamp 1878. 1. Dod.
Obtańczyć-yłem ś.cz. dkn. przetańczyć

w kole „Franek obtańczywszy do kota,
znów stanął przed skrzypkiem i śpiewał:"
Z Jk. Grejpr. O. Kol. 2. 188.

87

66

Obuchać się st. zaim. dk. – posp. prow. objeść się, opchać się jedzeniem, obombać się.

88

67

Obwałować n. sr. dku. wałem otoczyć, za pomocą wału zabezpieczyć np. rzekę „Musimy oświadczyć się za obwałowaniem dotychczas obwałowanej już Wisły, nad którem szerokie doliny prawie corocznie bywają zatapiane" Dz. pol. 1886. 184. 1. „Wydatek potrzebny na obwałowanie (rzeki) nie jest tak znaczny, a inwestycja tego rodzaju będzie miała produkcyjną" ib.

Obwarowywać n. ch. nokt. warować, czuwać, zabezpieczać. Można było być pewnym, że dobrze się obwarowuje przeciw jakiejkolwiek napaści, której się na pewno spodziewa" Z. Kasz. 2. 333. pow. też. obwarowywa.

90
68

Obwijadło -a. n. dla det. um. to co służy do obwijania, obwijaw „Rozrzucał z siebie kapturki, peleryuki, chustki i rożmaite obwijadła" Pf. Krasz. I. 18.

91

69

Obwodek – dku. m. dki – óio mm. zdrb. obwód małych rozmiarów „Z taką siłą dmuchnął w dymu środek, że go rozbił i zrobił w nim jasny obwodek, przez który odkryło się niebo dno rupieci" Ad. Mick. 1. 257.

70

Oby! wykrz. używa się niekiedy także na końcu zdania, sam, bez następnego słowa, które pozostaje domyślnem „Czy wniosek ten jednak spowoduje jakąś radykalną reformę? Oby!" Wiek 1885. 282. 3. zam. oby to nastąpiło!

71

Obyć się st. zaim. dkn. Obywać się ndkn. z-z czem, oswoić się, przyzwyczaić się, przywykać do czego „Potrzeba żeby się z naszem życiem oswoił i obył" Jf. Kraw. 71. 37. „Trudno było, w nieznanem miejscu, ludziom z miastem nie obytym dać sobie radę." ib. 31. 56. „Stary przewodnik obywszy się ze strachem, naprózno usiłował zwykłą gawędką wesołą rozbudzić zmarzłego człowieka" Jd. 2. 16. 105. „Ze wszystkiem w świecie powoli obyć się można, a gdy kto wielką ma się duszną, hartuje się jako stal w ogniu" Jd. Dies. lit. 6. 130. „Niezawodnie to miasto z pewną dumą i niemal zobojętnieniem, jakie obycie się z niem nadaje." Jd. Wiek 1878. 4. „Wywiórki podrzędek. zrobate wydobył i tak się tam z niemi i zbratał i obył, że zgoły się w tykwach" W. Pol 7. 183. „Ludzie się tymczasem lepiej przyzwyczaią, oswoją i obejdą (się) z tem co ich czeka" Jf.

Krasi. Lib. 2. 148. „Mayty już on był trochę
w świecie, gdyż z ojcem po różnych ko-
rzystach się włóczył ~~Kl. Jun wiek 1887. 217.~~
przyjął gładkości pewnej nabrał i obycia"
Kl. Jun wiek 1887. 217

72 94

Obyczajka – i. ż. prow. obyczajność, grzeczność
„Toż z obyczajką pokłoń się tu pani!
ba też i Pani, grzecznie, wedle stanu."
W. Pol 3. pow. 126.

73 95

Obyty - a - e prow. Kuj. niewyty, niewczyny, niecauty cf. O. Kol. 4. 273. skrewowaty, sam niewżywający cacyp i innym nie dający.

96

74

Obywatelstwo – a. n. ś. przyznanie czegoś jako zwyczaj; jako rzecz powszechnej wiadomości "Środki dezynfekcyjne, tak dzisiaj rozpowszechnione, nie wyrobiły sobie jeszcze podówczas prawa obywatelstwa." Dz. T. J. Gor. Lw. 1885. 125. 2. „Język francuski nie zostaw Flamandczykom nigdy narzucony, lecz na mocy swej wyższości wyrobił sobie prawo obywatelstwa" G. Lw. 1885. 132. 2.

97

75

Obzobula - i. ż. le mn. prow. kuj. Nieraw. Stwien. mniej więcej to co herod baba cf. obzobić

Obzabić, Obzobić sd. cz. dk. - Obzobiać ndk. prow. objeść, obgryść np. „wroble obzabiają przemiz" Ziemia Stwije. (Ryki)

98

76

Obżąć się st. zaim. dkn. prow. zwiąć wszystko co było do żęcia, skończyć żniwa
„Tylkom co się obżął, a siejba za pasem" Pf. Kwasz. 71. 33.

77 99

Obżynki -ów w l.mn. prow. dożynki, okrasie

Obżynkowy - a - e, od obżynków, dożynkowy „Murzyka zapowiada obżynkową dziwyę." PM. Kam. Krak. i Gór. 35.

100
78

Ocip, Ocipka v. odsiebka

Oć! miejsc. Kuj. lud. wołanie na konie lub woły kierujące niemi na prawo, ocip, na ocipkę t.j. odsiebkę (od siebie); gdzie indziej ać, eć, heta, oppos. kseb, ksobie.

§ Ocipka na podtatrzu, brzemię siana lub słomy „Chłopaki zrucajo ocipki siana na karę tak, że jej nie widać" K. Ulanow. Na ojcowiźnie 19.

101

79

Ocean - u. m. ny. mn. ↄ przen. ogrom, niezmierzona masa czegoś „ Odgłos stawy więdący przez lat oceany " A. Mick. pop. w Up. „ Atmosfery ziemi wnętrza, świat w płomieniach oceanie " S. Sovrv. I. 163 „ Uważaliśmy go za jakąś wyższą, nadprzyrodzoną istotę - za ocean mądrości " H. Sienk. S. pol. 1876. 5.

102

80

Ochłap - a m. przyr. mn. posp. resztka, odpadek jadła „Karmiła się ochłapami z kuchni" J.J. Kraszew. Dluż. 1882. 27. „Jemu dostawały się kąski wyborowe, braciom jego ochłapy." T.T.Pis. 2. 337 „Idźcie do tej piwarni państwiej, a gdy utracicie co wam najdroższego, jako psom zgłodniałym, rzucą wam ochłapy." T.J. Dyk. Ost. Sejm. 2. 58. 3 pis. „Oświata po większej części przychodzi do klasy rzemieślniczej, stroną swą najmniej korzystną. Zrzucone, jeśli wyrazić się tak godzi, ochłapy wiadomości, pochwytuje ona chciwie" J. Kraszew. 35. 33.

Ochoczość – i ż. ber. l. mn. usposobienie ochocze, ochotność „Nie wiem czy termometr zawsze natomiast nie spadnie, początek wszelako zapowiedział się stopniem ochoczości dość wysokim" Pam. Słowac. 24. 17.

81

Ochrona - y. ż. (albo wyżej Ochronka - i. ż.) zakład dla wychowania dzieci ubogich rodziców lub sierot (1)

Ochroniarka - i. ż. nauczycielka kierująca ochronką „Praca nauczycielki ludowej, wiejskiej ochroniarki, jest jedną z najwdzięczniejszych gałęzi pracy kobiecej" Dwor. 1886. 304. ob. także Wiek 1882 235 korresp. z Ciechanowskiego.

(1) „Z tej sumy księdza rezygnata 500 fl. na pokrycie deficytu w swoich ochronkach, zostających pod jej opieką" M. Dal. Pouis. Dzieci 24.

105
82

Ochrypnąć-ął-pnie v. Ochrypnąć st. nyd. Ochrapieć-ał-ejé było w mowie lud. zachrypnąć, dostać chrypki

106

83

Ochmieć st. cz. ndk. prow. np. „Otoż Nowina tak ochmieł przykłbi i tak tam siedział pod słonecznym brzegiem, że w tej pasiece miewał jak pijołki, gdy indziej jeszcze bywały pod smiejem." W. Pol 1. Bach. hetm. 42. ?

107

84

Ochwierutać ś. cz. dk. przez chwierutanie oborzyć, oblizować „Ochwierutany kamień, a potem zwarzony, wytoczył się i spadł do wody" Sewer Tydz. 6, 356.

108
85

Octowaty-a-e kwaskowaty, przypominający ocet „Nalewać z butelki jednej wino sobie, z drugiej kwaśny jakiś octowaty napój gościom" Pr. Krew. 31. 167.

109
86

O zdradzić st. ez. dkn. zradem odwrzyć 3 tig. otumanić „Żadna myśl długo nie mieszkała w tej głowie zdradzonej miłości własnej" Tyg. Krak. Tyg. N. 3 5. 7.

87 110

Oczajduszka - y. m. rz. ów um. hulaka, pędziwiatr, birbant, balagula, burzyciel „Młode chłopaki, porządne z kościami, ale hulaki, jarmarkowicze, oczajduszki" Wiek. 1886. 136. 3.

Oczap-ze m. y-ów ms, praw. Mar. bud. krótka belka leżąca na ścianie budynku w poprzek, na której wspiera się długa belka swoim końcem, oczap krokiew „Dach kryty słomą wspiera się na krokwiach nad ścianami domu umieszczonych, które do krokwie jerzyce leżą na oczapach. Sklepowanie dachu składa się z belek leżących na oczapach w poprzek i z murłatów leżących na belkach w podłuż." O. Kol. Mar. 3. 40.

112
89

Ocrzerniawiać st. n. w pieśni kol. „Jak idą tak idą przez łąki zielone na mury czerwione. Obejrzy się pani na swe smutne mury: Mury moje mury co ocrzerniawiacie, że pana nie macie" O. Kol. I. 265. ma to być prawdop. czerniście się, czerniejecie..

Oczeret – m. mn. prow. trzcina. W l. mn. oczerety nad brzegiem rzeki jezior i stawów szerokimi liściami trzciny „Stada ptactwa na pany rozbite, szukają pieleszy po oczeretach, spławach i osokach" w. Pol Z. 251. „Z oczeretów podrywają się ponad gniazdami cyranki" ib. 267 „Na łodzi o świcie polują się myśliwy przez oczerety ku odkrytym halawom" ib. 283. „Czyż bez wilgoci zakwitnie ślimie? wzrośnie bez wody oczeretu kita?" W. Syrok. Sam. 4. 162. „Czółna w obrzęd płyną; już w oczeretach sykliety gadzinę." S. Goszcz. 2. 88. „Mały stawek na pół oczeretem zarośnięty" P. Dzierzk. 2. 16 „Probowano w dalszym ciągu polowania oczeretów, w których się lisów spodziewano" T. T. Jeż. 2. 10.

Oczko - a. n. ż „ oczko w głowie" = pieścioszek, faworycik, trzecie oczko „ Byłem jej klejnocikiem, oczkiem w głowie" W. Gwarl. 1-18 „ Do u siebie Jantos, oczko w głowie, a mnie kwaśde dziecko wzar." Kl. Jun. Rota H. 556. l. 15 rozwal. przy kartach „ grać o oczkiem niżej albo wyżej" obniżeń lub podwyższań wyższości deklarowanej gry „ Zwykł często w przeferansa, ale zawsze niżej o jedno oczko" J. Zach. Bis. lit. 2. 691. „ Spostrzegli w koniec inni gracze, że gra o jedno oczko wyżej... i pobili go." ib.

Oczkować nt. cz. ndkn. ż strzelać oczami na wszystkie strony, rzucać wymowne spojrzenia „ Nasi labusiowie stawiają się oczkowaniem i mrukowaniem" J. Zabł. Dal. gosp. 31. (Ten przykł. jest u D. pod wyrazami: Labe i Mrukować) „ Na wszystkie strony zwracca oczka... oczkować już się umy figlarka" Kolce 1872 nr. 37. ż - z kim, porozumiewać się spojrzeniami

(1) „ Całą osłodę jej życia stanowił Franuś jedynak, oczko w głowie u mamy.." A. Wilkowiek 1880. 136.

91

Oczkór-a. m. Oczkur-a. m. vy-ów. prow. rus. Ukwaï. podole. sznurek lub rzemień naciągnięty u góry spodni, do ściągania ich w pasie „Tem się jedynie od dzieci wiejskich odróżniał, że spodenki miena oczkórze, a na pasku na guziki kościane zapinanym nosił" J. J. Jeż 2. 21.

Oczodół – u. m. ły – ółu mm. anat. jama w czaszce na umieszczenie oka „Z po za szklanych szyb szaf, setki czaszek ludzkich pogladają na widza pustemi oczodołami." M. Sienk. Now. 1878. 42. „Kto ma normalne gałki w oczodołach i czuje na światło otwarte i przeciw, musiał widzieć..." Muzyk 1877. 4.

Oczytany-a-e, który dużo książek czytał,
„Jakem mocno oczytana, że ich w zdaniu nigdy nie mylę." A. hr. Fr. I. 150.
pełen wiadomości książkowych.

118
92

Od przyim. z rozm. sposoby mówie. „ Od biedy, od morowego powietrza, od morówki, od siedmiu boleści, od ciemnej gwiazdy ob. pod wtarł. wyr. z „ Kumunikat kogo od ostatnich słów " = nie przebierając w słowach „ Od błazinic mnie zbawiała! od błazinic! " J. Kras. Dbrz. 21. 5. z posp. używa się w podobnym sposób, mogąc określić przysłówkowo rubasznie, paradoksalnie i t. p. np. „ przyjście było sute od ortyg i szampanów ", „ wystroiła się od aksamitów i aksamitów " „ Za karetą dwóch pajuków od kamaraszów i złota " Z. Kaszk. I. 343. z niektórych opuszcza się po przym. wolny, np. „ wolny trunk " zam. wolny od trunk „ Przejmujący szmer świerków, miłszy cień topoli, przy których wolni parkowi i mistrzyni powoli przechadzają krzaki " A. Kr. Tr. D. 7. 11. 185. „ Daleko jeszcze do granicy "
Ł. I. XII

119
93

Odaliska - i. ż. ski - sek mn. niewolnica w haremie sułtańskim „Widziszmy nie Hagar dzierży Odalisek z własnego przystał orszaku" A. Mick. 1. 85. „Odaliyk po turec. w naszych językach odaliska znaczy dosłownie pokojówka od wyrazu odà izba i sakuvicxenia tureckiego tyk wyrażającego jakość, miejscowość. Odaliyki są to niewolnice haremu sułtańskiego, znajdujące się w usługach u drugich kobiet haremu" Ant. Mickiń. Źródłosł. 95.

Odbałamucać się st. zaim. udkn. przychodzić do siebie po odbałamuceniu, odzyskiwać spokój „Dziewczęta łatwo się bałamucą, ale też i odbałamucają się często... — O! już co w tem, to cię bardzo przepraszam. Odbałamucenie tutaj nie byłoby takie łatwe... Ja znam tę dziewczynę i wiem, jak głęboko siedzą w niej wszystkie uczucia..." Z. Kawah. 4. 247.

121
2

Odbijanka – i. k. ukr. ruch um. pewna gra w piłkę „Graczy odsyłały go jedna drugiej, jak studenci odsyłają piłkę w grze odbijanką zwanej" T. T. Jeż Dies. lit. 9. 372.

122
3

Odbiorca - y. m. cy. ów mm. ten kto odbiera zakupione przez siebie towary, nabywca towaru, w ogóle stosuje się przeważnie do handlu hurtownego cf kupiec, „Odbiorcy zagraniczni skarżą się, że spirytus nasz nie dość jest oczyszczony i w ogóle nie przedstawia wyższych gatunków" ~~wiek 1885. 278. 3.~~ Wyjątek stanowi jedynie obowiązek, idący na Odessę, t.j. z guberni podolskich, kijowskich i wołyńskich, które też mają już stałych odbiorców bezpośrednich w Konstantynopolu, Maryi i Egipcie." wiek 1885. 278. 3. „~~Wykaz odbiorców~~ Klientela domu tego była wielka i stała, a kto raz w nim bywał zakupy, ten go już nie opuszczał. Mowa piękniała mowę, aniby w grzeczności i uniżeniu niczego chybiono i najmniejszego nie lekceważono. Bowiem kto umiał się szczególniej przypochlebiać mógł do dobrych

swoich odbiorców (wprawdzie nowy i zły, ale na teraźszy nam zbywa) - do tych co przychodzili z miedzianą monetą" D. Dob. Kupcz. 250. „W skutek niepozwolenia o wywożenie pomiędzy obcemi przemycanej herbaty, a wozicy, którzy ją przywiózł, a zkąd ~~dowiedzieli~~ dowiedzieli tego ostatniego, wszędzie akcyzie odbyli rewizyę.." Wiek 1888. 129. 3.

123
4

Odblysk - r. m. -sku - dop. mn. -bl̨sk nieznaczny i krótkotrwały „Konstytucya z III roku rewolucyi francuskiej stanowiła, że w kolonjach niewolnictwo nie może być tolerowanem. Postanowienie to było pierwszym odblyskiem światła w duszy murzyna, było niejako przedświtem wolności, do której on wreszcie dopiero po długich latach strasznych ofiar miał dojść nareszcie" Przew. nauk. i lit. 14. 178. „Nadzieje te były jak odblyski zwodniczego słońca pośród chmur nagromadzonych nad jego głową" J. Gord. Kaukaz. 142.

124
5

Odbój - n. m. je-ów. mm. krótka urwana trąba odbita meta na trąbce „Obok dowódzcy jadący trębacz, nadmawiał dwa krótkie odboje: wrzystko stanęło" W. Pocześć. Wspom. 1. 149.

125
6

Odbolec st. wj. dk. z przyp. bólem, cierpieniem, boleśnie odczuć „Nic wiele nie wiedział tyle co ja odbolało za me grzechy" J. Kras. Na cm. na wal. 102 „Ileż razy w życiu przychodzi człowiekowi odbolec na tę klęskę-familji... Niestety! kto nie ma ubogiej rodziny!" B. Bol. Sam. Sam. 38.

Odbudowywać ń. cz. -dam. -wa, -wał, a w Galicyi
odbudowywać „Starożytny zamek był w
upadku – kasztelan go odbudowuje około
r. 1820" L. Dzieś. T. lwow. 1887. 63.

to jest dobra budowa – budowanie budynku

7

Odbuchiwać się st. zaim. ndkn. prow. odbijać się z żołądka przez usta po zjedzeniu czegoś. „Oj, oj, odbuchuje ci się świecka tłoszcz-ci się ukrad w karczmie, zjadeś ci ją smacznie." O. kol. 19. 15.

8

Odburkiwać ii. cz. Odburknąć dk. burczeć odpowiadać „Będziesz ty chodził czasami na mój grób? – Ii! odburkiwał swoim zwyczajem chłopak – niech mi tam pan głowy nie zawraca" Hoj. Zar. lwow. 1886. 263. „Często nawet i starszym śmiałe postawił czoło i ostro odburknął" J. Korzen. 2. 315. „Dziw wielki, – odburknęła, – nie widział kto żyda" kl. Jan. Wilk 87. 223. 1.

9

Odchodne n. używa się tylko zam. imiesł. „na odchodnem" = mając odejść, odchodząc „Kochany hrabio! rzekł mi na odchodnem, nie mogę cię prosić na obiad" B. Bol. Sam. Sam. 16.

130
10

Odchorować cz. dk. — ś. przypłacić zdrowiem, chorowaniem skutkiem czego „Idą do przysmaku, pić - tylko zawsze to potem odchorować" J. Kwas. Stryjeńska 1878. 6 „Tak była wzruszona swojem szczęściem, że je odchorowała" J. Kwas. 31. 25 „Gwałtownie rozgniewany na wojewodę, dotknięty do żywego, trzy dni na podagrę ciężko odchorować" Tk. 170. „Śmiertelnie tu zawsze odchorować" Tk. 90. 51. „Zerwałem kolanek i nie widziałem więcej tej dziewczyny. Podobno ciężko odchorowała to rozdzienie." M. Dal. Żydówka 36.

131
11

Odchuchać' n. cz. dkn. chuchaniem rozpuścić' lód na rybie „Odchuchałem dziś kawałek ryby - widzę jak pasiek stoi w wodzie" Kur. Świąt. 1867. 6.

Odcinek - nka m. -nki -nków m. z feljetonu, o garecie politycznej lub innej specyalnej, mijające powszechnie na beletrystyczne lub lekkie sprawozdania „Była to pierwsza próba oryginalnego odcinku w dzienniku, a że się dosyć powiodła szczęśliwie, postarają się inne w Garecie ogłaszane później powieści, które liczby czytelników zwiększyły" J. Kraw. II. 5.

133
12

Odszyfrowywać

Odszyfrować ś. cz. dk. odcyztać pismo szyframi lub trudnemi do zrozumienia znakami pisane. „Ten system edukacyi stosował Kraszewski i do swojej córki, którą wyjwał np. do odszyfrowywania depesz jakowej nieistniejącego radcy w mistycznym spraw zagranicznych" Wiele 1887. 166. 4.

13

Odcyfrować st. w. dk. odczytać pismo, cyframi lub jakiemikolwiek znakami ~~pisane~~ albo też niewyraźnie pisane „Zabrałem się do odcyfrowania napisów, jakie poprzednicy moi pozostawili po sobie w tem ponurem miejscu" Wor. Skiba Wilk 1884. 157. „Jeżeli w ten sposób autor rozwija swoje myśli, to nie można się dziwić, że czytelnik znajduje się w wielkim kłopocie, chcąc je odcyfrować wśród tej plątaniny wyrazów" P. Chmiel. Niwa 2. 94.

Odkupny-a-e dla odkupienia się, uwolnienia od czego uczyniony „Mnóstwo żebraków „śpiewających" rozdzierają uszy ludziom dopóty, dopóki nie otrzymają „odkupnego" datku" Wil. 1884. 210. 3. Odkupne-go. n. bez l. mn. datek, opłata dla odkupienia się.

Odczłowieczać się st. zaim. ndk. lic. poet. „Zaś przestawać być człowiekiem, porzucać się natury ludzkiej". I tak wy zwierzęcziejecie. Do kto sam się bóstwi w świecie, ten na odwrót swego szatu odczłowieczа się pomału." Z. Wrasić. 2. 293.

137
15

Odczuwać st. cz. zdm. Odczuć dkn. pojmować
czuciem, przez oddziaływanie doznawanych wrażeń „Murzyki, którzy być najwięszymi miłośnikiem, ani rozumiał, ani odczuwał" J. Kraszewski. Wiek 1878. 20
„Wielkość każdej niedoli nie zależy od tego jaką ona jest sama w sobie, ale jak ją ktoś odczuwa" H. Sienk. T. pol. 1876. 18.
„Wiedziałem że w pierwszej chwili odczuję całem sercem moje słowa, ale kto mi mógł zaręczyć, czy na drugi dzień nie wyśmieję mnie?" ib. 4. „Ludzie ci, żyjący z dnia na dzień bez jutra, często w ogóle odczuli tajemniczy i uspakajający wpływ przyrody, zdolni zachwycać się jej majestatem" Tygod. Illustr. 1887. 92. „Nigdzie bodaj nie odczuwa się bardziej uroku swojej kości, jak wśród studjów i badań nad jej przeszłością" T. J. Stecki Czas 88. 136. 1.

Odczyt – u. m. ty – ów. nm. prelekcja, rozprawa lub wykład naukowy, czytany publicznie wobec słuchaczów. „Gmina ewangielicka tutejsza zamierza po świętach urządzić serję siedmiu odczytów publicznych na dochód zostających pod jej opieką starców i sierot." Now. wiedz. 1877. 13.

Oddać-ać-ce n. cz. dk. Oddawać ndk. ~ wyrazić co, w jakikolwiek sposób: mową, pantomimą, grą, pismem, pędzlem "O ile artysta odtworzyć może wszystkie strony natury ludzkiej, i oddać rozmaitość jej odcieni, uznają to Korowiki w tym portrecie" St. Kośm. G. lwow. 1886. 185. 2. kol.

Oddal – i. ż. bez l. mn. dal, oddalenie, dalszy plan, pewna większa lub mniejsza odległość „Pani wojewodzina Mazyę bławą mając u boku, i kilka panien rozyderutek w oddali, oczekiwała na miasta" Pr. Kraw. Sta war. 1.140 „Owo stawamy komeda przychodzi z oddali" W. Syrok. Zaw. 4. 99. „Zgłuszy obroste w trzcinę i rokicinę, giną w powrokach oddali sinej" S. Pruss. Zagr. wiej. 37 „I cisza w komnacie, i tylko w oddali katarynę się pieśnią domowy świerszcz żali." Pr. pow. poet. 3. 48. „To wielkie uczucie, o którego źródłach ani marzyła, wydawało się jej tęczą ideałów, w niedoścignionej oddali zawieszoną nad szarą ziemią." El. Orz. W zim. wieczór 24.

17 141

Oddruk - u. m. ki-vio mn. odbitka, odbicie w książkowem wydaniu tego co było drukowane w piśmie peryodycznem lub zbiorowem. „Wyjmedt osobny oddruk artykułu, drukowanego w almanachu." J. Kraszewski. Dies. lit. 5. 7.

142
18

Oddychać st. sr. ndku. ś. poet. mówiąc o wietrze, zam. dyszeć, dąć „Jak pierzakiem chwieje trawka zielona, choć wiatr przestanie oddychać, tak się na pierścieniu chwieje zasłona, chociaż westchnienia nie słychać" Ad. Mick. I. 68.

19

Oddziałek -łku m. łki -ów zm.

Oddziałik -u m. ki -ów zm. zdrb. mały oddział np. wojska „Gdyby mu w pomoc nadciągnął jakikolwiek oddziałik, choćby najmniejszy regularnego wojska" J. Dzierzk. 8. 358. „Umiejętnie rozstawić żołnierzy: wysunąć małe oddziałki na skrzydła korzystnej z dwóch pozycyi" Kor. Durzyn. Wiek 1885. 273.

na lub co – na kogo

Oddziałać ś.w. dk. Oddziaływać ndk. ś/po-

działać, wpływać, wpływ wywrzeć

„Był cały jeszcze wzburzony, a jednak

cisza nocna oddziaływała potrochu na

niego, jak miła wilgotna powoli przenikała do jego rozpalonej duszy i ochładzała

ją" M. Dal. Wiek 1878. 287. „ Inspirowanie

jestto bezpośrednie działanie poety na

otoczenie, z którego on natchnienie

odbiera – jestto zatem wzajemne na siebie oddziaływanie" Ad. Bełc. Przew. nauk. i lit.

15. 411 „ Wpływ natorskiego humanizmu

na nas, oddziałanie jego na kierunki

umysłowości naszej, to też przedmiot do

opracowania dla jakiego szlachetnego

pióra" Bluszcz 23. 173.

145
20

Oddzielacz - a. m. -cze - y mn. ż mech. przyrząd, maszynka oddzielająca, sortująca „Stwarki do kartofli z oddzielaczami kamienia."

Odegrać - ał - a w. ż. dkn. z odegrać rolę, ~~udać~~ udać co, wmyślić „Boskowski ku niemu, i całuje jej rękę z wielkiem dobrze bardzo odegraniem, zawołał:" Kochcic. 1. 41.

147.
21

Odesnić st. wj. dkn. lic. poet. uprzytomnić sobie w śnie, marzeniu „Z życia com przebiegł, ledwie dziś myślą pochwycić mogę kilka chwil, a gdyby mi przyszło odesnić dzień po dniu, i połowy bym go już nie potrafił przypomnieć" J. Kras. 90. 14.

148
22

Odgartywać st. cz. ndk. odgarnąć, garnę, zgartuję usuwać „kocami kijów ziemię odgartywali zawzięci" J. Kraszew. Lub. 1. 235.

23

Oddawać w. cz. dok. oddawaniem odpowiedzieć
„Kur z za pieca zapiał, pierzasta dru-
żyna wszystka oddawała mu z pod
stropka" S. Goncz. 2. 180.

150
ZY

Odgrywać st. z. ndk. ś grać komedję, udawać, przedstawiać się w charakterze ~~nie~~ obranym ~~swoim~~. „Odgrywać rolę dowcipnisia w okolicy" A. Wilw. Fot. 1. 179.

lepiej niż odegrywać

157
25

Odgrzewać st. cz. ndkn. ś. posp. przypomiwać i powtarzać rzeczy dawno znane i powtarza i odgrzewa bardzo już znane anegdotki" P. Pol. Sam. Sam. 99.

Odharapować st. sz. dkn. myśl. odebrać psom uszwawcom zwierzynę „Sierwozy zająca dotart i odharapować" Spuść. Zw.

158
27

Odimać się st. kaim. dku. odjąć się, puścić się, odczepić się od tego czego się imało „Wszędzie dobrze – a w domu podobno najlepiéj! I kwé się całeka wieczna gościna uczepi, to rad przecie od duszy, gdy się jéj odimie i dostanie napowrót do własnego kątka" W. Pol 7. 36.

154

28

Odkarywać ~~się~~ cz. cont. ~~zacz~~ - ś odgrażać się komu, grozić „ Hevr. „ odkarywać mu" za to, że chodził z żandarmem do Mowska na rewizję." Śled. sąd. 9. mar. 1882. 288. 3.

29

dy. ów im.

Odkład - u. m. ś. „Z odkładu niema ładu" przysłowie przeciwne temu, że „co nagle, to po djable" i „co się odwleka to nie ucieka" § ogrod. gałązka przygięta od krzaka i przykryta ziemią w tym celu, aby puściła ableger z siebie korzenie „Jeżeli zakorzenione gałązki, które nazywać będziemy odkładem, oddzielimy od rośliny-matki, otrzymamy nową samoistną roślinę" Ed. Jank. Sad. 155. „Odkładu który się w ciągu lata zakorzenił, nie należy nigdy dłużej pozostawiać przy macierzystym krzaku jak do jesieni" M. Czepiń. O upr. wina 21.

30

Odkochać się st. rzaim. dkn. przestać się kochać, przestać być zakochanym „nie mógł się kogo odkochać" = kochać bardzo, być tak mity w towarzystwie, że się go odkochać nie mogli" JJ. Kraszew. I. 41.

31

Odkorkować zd. cz. dk. Odkorkowywać ndk.

ob. korkować

Odkosz - a. m. -sze - św. mn. odmowa dana przez
pannę starającemu się o nią konkurentowi, reflexya pop. kosznych, arbuza „Gotowiby
dać nam odkosza. Stary jest podrażniony,
nie pozwoli, cóże się zbliżyć do nas" Z.
Kwasz. Wiek 1878. 13. „Trzy odkosze na raz
zmuszały go sięgnąć po rzecz doczywistości"
ib. 73. „~~Za~~ „Lecz ktoś inny sypnął
grosza i wzajemność dziewki ujrzała, i
Matysek wziął odkosza" W. Syrok. Gaw. 4. 64.
„Jak gorzkiem cierpieniem dawcy otrzymany odkosz, pojął jedynie zdolny odpowiedniego konkurenta" Ż. Mch. Groch. wiam. 1. „Ktoby
to uwierzył, prawda, Alfred dostał dwa
odkosze" Rodzi pisa. 6. 33. „Żuż, jéż myślałam jak starościca puści z odkoszem,
ale nanowy i rady matki zaty znów
do głowy" S. Pawl. Kazn. wiej. 30 ż w ogóle
odmowa, odprawa, reflexya „Musiemy być
u Wlascha - tak nie można pannie mło-

nowej: daé odnowa... mnie skomprom. ani tajem.
Po cóżem ja tam u djabła woził.." D. Dot. Pam.
Pam. 107. „Kwestowa Zachodu downa
w porozumieniu swych konkurach do Europy
powszechnego odnowa" Kron. Codz. 1877. 39.

Odkrywca - y. m. cy - ów lm. odkrywcy, ten
który co odkrył, wynalazł „Każdy
odkrywca kocha ziemię, która pierwszy
zdobył dla cywilizacji." Syg. Wiśn. Now.

Odkwitnąć - dk - tnie rz. nij. dk. z fig. mówić o zdrowiu, powrócić do kwitnącego stanu zdrowia „Wyglądała raźniej, zdrowiej i pogodniej. Odkwitła" Ul. Orz. W nim. wiersz 22. z przek. kwitnąć, okwitnąć, przekwitnąć „Przed oknem był ogródek, w nim kilka krzaków już odkwitłych bzów" J. Korzen. Z. Z.

33

Odlegać st. mj. rdk. leżeć, wylegiwać „Całunem śniegu pokryta, odlega ziemia w śnie twardym" W. Bol 7. 238.

161a
34

Odlodnić sł. ż. dk. lic. poet. odtaić, rozgrzać, ciepłym uczynić „Zimna rostanu – ni będzie powodu coby odlodnić mą istotę z lodu" Z. Kwiatki 2. 390.

Odludny - a - e zdala od ludzi znajdujący się, samotny, o ustron. stroniący od ludzi „Odludny dumał, wiatrom swe żale, a łzy powierzając wodzie" Mick. I. 70.

Odludzie - a. n. dzia - i. nn. odludnia, pustynia, miejsce zdala od mieszkań ludzkich, zabłąk „ Siedzieli na odludziu zupełnie, przywykli do cichej swej pustyni." W. Kraszewski 76. 88.

164
36

Odludztwo – o. n. bez l. mn. unikanie ludzi, odludkowatwo, zamiłowanie w samotności „Mimo swego odludztwa i milczenia, wszystkich sobie do siebie umiał przywiązać" W. Ukr. 73. 214.

zdrb Odłamek - mka. m. mki - dop. mm.

Odłam - u. m. my - dów mm - kawał odłamany od całości, czegoś czego nie stanowiąca sama w sobie całości „Jeżeli napotkamy jakiś odłam materyi, który nic nie wyraża, nic sobą nie oznacza, idea o piękne nie ma tu miejsca" Kl. Lodwys. Tyg. II. 2. 6. 9.

„Zabraliśmy kilka odłamków krzemienia z wyżłobienia." Dies. lit. 10. 263. „Z architektury owego czasu niemasz dziś prawie żadnego śladu: ani jednego filaru, ani jednego odłamku sklepienia, ani jednego gzymsu nie można się dosznukać w nastrzępionych u dziedzińca drzazgach tej starożytnej budowy" Z. Kaszk. G. Lwow. 1887. 174.

166

37

Odłożyło - a. n. prow. odłóg, odłożysko, pole nieuprawiane „Tyle pól odłożyłem leżących! tyle starowieh opuszczonych!" J. Ochor. Niwa 7. 3.

167

38

Odmętniać ś. w. ndk. mówiąc o wodzie klarować, mętów pozbawiać „Radzi odmętniać wodę wiślaną alunem i siarczanem glinu. Woda odmętniana tym sposobem nie posiada żadnego przykrego smaku" Wiek 1878. 238.

168
39

Odmienny-a-e ʒ „w odmiennym stanie być, znajdować się," o kobiecie = być w ciąży, w błogosławionym stanie, w poważnym stanie.

169
40

Odnajmować st. sz. rzdk. Odnająć dk. najść przez siebie mieszkanie lub rzecz tegoż oddająć komu „Odnajmuje zbyteczny pokój od swego mieszkania" Słowo 1883. 25. 2. Tyl: „Sprzedała wszystkie ruchomości, mieszkanie odnajęła i wyjechała" Tyg. Mod. Wiek 1883. 10. ♀ najmować od kogo z drugiej ręki „Komórkę w oficynie odnajmował od żonatego rzeźnika krawieckiego" ib. 8.

170

4/1

Odnaleźć st. cz. dk. Odnajdować ndk. szukać, znaleźć coś zawierzonego, zapodzianego, w niewiadomem miejscu lub w ukryciu znajdującego się „W tych (w stawie niebieskim) stawach wyłowiono wszystkie ryby. Bez względu wszakże, iż ani jeden mistrzy karp nie wymknął się z sieci, nie odnaleziono żadnych śladów tamtych ryb Franciszka I, ani też tamtych obwarowań jakie miał karmi dio kwoli przebyłem rybom przy wodzie" Wiek 1888. 129. T.

171
42

Odrowiny-a-e ż ten którego wzrok tyczy, o którego chodzi, odpowiedni „Putkowiak umiarł na wyspie „Madejrze... otrzymaliśmy wiadomości ze strony odnośnego poselstwa we Wiedniu" A. Urb. G. 1885. 140. „Uszkodzenie dróg podjazdowych w gubernjach zachodnich Cesarstwa, wezwało obecnie na porządek dzienny. W gubernji kijowskiej odnośne władze zadecydowały budowę dwóch mostów na Tikiczu" Wiek 1887. 128. 3 „W Dobrzynin... oprócz odbywających tam na mocy odnośnego przywileju, dziewięć jarmarków rocznie, postanowiono zaprawdzie dodatkowo trzy w miesiącu targowe.." Wiek 1887. 235. 3

172
43

Odole - a. n. la - ów nm. prow. Kielec. wawóz, jar, rozpadlina ziemna wydłużona „Odola (w l.mn.) jest w szerszem znaczeniu, cała odolica tłustej gliniki nadwiślańskiej, pełnej parowów w Brzezowskiej i sąsiednich ziemiach." O. Kol. 18. 31.

173
44

Odpalić n. vz. dkn. ś posp.-kogo, odsunąć, odsadzić, oddalić, odprawić „Inne mocarstwa tak haniebnie pour Angli odpalone od wszelkiego udziału w rozstrzygnięciu kwestji na europejską uwagę" Wiek 1884. 99. 1. „Jak gorzkiem cierpieniem dawny otrzymany odkaz pojęć jedynie zdoła odpalony konkurent" Z. Mell. Groch. Wiam. 1. ś-konne, posp. odpowiednie gracko, odczuwać.

174
45

Odprawować cz. dk. ćwiczebn. odbić cios wymierzony bronią białą „Z karabinem w ręku rzucić się na oficera i bytby go przeszył bagnetem, gdyby inny kadet nie był odprawował karabina" Ag. Gil. Z wydania 1. 54. (Lwów 1872) § 81. wij. przez parowanie uchronić się „Gdy materjał opałowy jest wilgotny, część ciepła zużywa się na odparowanie wody i ginie dla samego procesu ogrzewania" Kun. Cod. 88. 241. 1.

Odpasać cz. udkn. – się zaim. karmieniem tuczyć, z chudego wypasionym czynić „że były pieniądze, zawitało do kaźni i wino, i dobra kuchnia, jednem słowem odpasałiśmy się." W. Dowkał. 2. 132.

Odpić się st. zaim. dkn. z pić do syta, zadowolnić się piciem „Mówię pani, jakie to był powiat?!... Odpić się nie było można" A. Wilcz. Fot. I. 157.

177
46

Odpoetyzować -at- zuję st. cz. dk. pozbawić usposobienia poetycznego, poetyczności, rozczarować do poezji „Życie, na którem przepędził pierwszą młodość, odpoetyzowało zupełnie jego duszę; a jego serce jak ślicha wszpierka, która przeszła przez wiele rąk, zmiało i zgniecione, straciło całkiem rozy dziecinne barwę." J. Kor. I. 2.

178
47

Odprasowywać st. z. ndkn. na nowo prasować „Kapelusznik oznajmia, iż odprasowywa kapelusze na powrót po kop. 10" Mucha 1871. 6.

179
48

Odprawa - y. ż. 5 odpowiedź dana na uczyniony zarzut, zaczepkę, oderwanie napaści „Ci ludzie winią za to obrzucają nas błotem. To więcej nić bezczelność. — Damy im podwójną odprawę w naszym dzienniku." M. Dal. pols. Dziady 101.

180
79

Odprzodkować K. ex. dkm. wojsk. wysunąć przodek z pod działa dla ustawienia go do strzału „Dowódzca kazał podjechać działom, odprzodkować i sypnąć kartaczami" J. Dzierzk. 8. 364. „Pokazał się nieprzyjaciel pod lasem. Odprzodkowano działa, przy których część naszego pułku stanęła w asekuracji" Ex. Dem. 75 „Artylerja zatrzymała się i odprzodkowała działa" Echo 1877. 166. 3.

181
50

Odrak - a. m. -ki - ówna. mieszkaniec Kraju
nad rz. Odrą, szlązak „Odrzaki żarłoki.
Kaszemuraty „Góral zbytnie pod kasaty,
a Odraki lud zniemczały; a więc nasza,
nasza góra, nie masz w świecie nad
Marusa!" W. Pol g. 63.

182
57

Odrestaurować St. n. dkn. Odrestaurowywać

ndkn. na nowo restaurować, odnawiać, zacierać ślady uszkodzenia lub zniszczenia „Dom odrestaurowano wyśmienicie, szkoda nikła się świetnie w całem znaczeniu tego wyrazu" St. Grudz. E Mo 1878. 257.

Odrębność – f. ż. odmienność, różność, samoistność, samodzielność, stan w jakim się znajduje to co nie ma wspólnych cech i żadnego związku z tem co go otacza lub co mu jest na pozór podobnem. „Odrębność stanu i wciskanie się do niego wielu nieuprawnionych natrętów wykształcenia pomiędzy prawdziwymi towarzyszami osobny język myśliwski" K. Szajn. Jad. i Jag. 1. 20. „Czyż dla tego że kiedyś, w legendowych już wiekach dano narodowi jednemu rzeczy stanowity, to dziś mają się wyrzec swojej narodowej odrębności." G. Krak. 1881. 15. 1.

Odrębny-a-e odmienny, różny od innych

„Tak miano odrębne gusła od całej płci mojej, ziem dotąd za mną pójść nie chciała." A. hw. Fv. 1. 209.

185
52

Odrodzimy - dziś. rus. odrodzenie się „Hajdamackie rzucćie nowe! bo gdy mina fale godzin co nas dzielą od odrodzin - będzie polska zmartwychwstała wszystkich zbójców przeklinała!" Z. Krasiń. Z. 281.

186
53

Odrygłować st. k. dkn. Odrygłowywać ndkn.
rygle, na które było co zawarte, odsunąć
„Daje się słyszeć zawrzask, brzęk, chód,
odrygłowywanie drzwi" B. Dot. Świeć Panie
93. § – się otwierać się z rygłów „Coś
nareszcie zawrzało się zamotało, dreptało,
i drzwi odrygłowały się" Tr. Krasn. 32. 53.

187
54

Odsadzać się § odbijać, odznaczać się wyraźnie na innym tle „W lipcu powtórnie gumy i pędy na drzewach i krzewach odsadzają się żywo od swego tła" W. Pol 7. 274. § — Odsadzić się dkn. biegnąc lub śpiesznie idąc oddalić się znacznie „Wrócz przeciągnęły odsadziły się akademicy na mil kilka od miasta i stanęli obozem w puszczy." W. Pol 10. 296. § odsadzić się = cofnąć się dla skupienia sił i wzięcia rozpędu np. do skoku „Odsadził się i w okamgnieniu przeskoczył rów."

188
55

Odsetka – i ż

Odsetek – tka. m. procent, prowizja od sta przypadającego „Zgodziono się na wskazanie kapitału na piątym procencie prawnym – powiększonym o dwie odsetki jawne oddzielnie, na korzyść Tow. Dobroczynności" Wiek 1883. 16. 3. „Dzieciąt kaleka stanowi w żebraczym cechu kapitał, dość sute przynoszący odsetki" Tr. Ksiąg. Mnich. Kr. S. nar. 1885. 30. 7. „Postanowiono budowę teatru przeprowadzić nie drogą składek, ale udziałów, co przedstawia bądź co bądź pewne korzyści w odsetkach dla akcjonaryuszów" Wiek 1885. 153. 2. Śpiew., Że pośród kilkuset ofiarodawców pewien odsetek oddawał się swawoli, temu nie przeczę." A. Kotte S. Lwow. 1886. 279.

189

56

Odsiebka - i - ż - lud. kierunek w prawą stronę powożąc, orząc w konie lub woły, w kujawsk. wymawiają ocipka „oraj na ocipkę" = zawracając na stoju na prawą rękę. oppos. kosebka cf. oć, ec, oć (nie znaczy wcale, jak jest w Słow. wil., odrzucanie skib na prawo, bo te nigdy na lewo nie odrzucają się, tylko zawracanie sprzężaju na stojącemi w stronę prawą a nie w lewą)

190
57

Odsmalić st. ukr. dkn. smalgz odstraszyć „kochają się na umór, a kiedy się serce im uprze do jednej, to już ich od niéj ani wodą odkropić, ani ogniem odsmalić" Z. kaz. k. 5. 135.

191
58

Odśmiechnąć się stł. odpowiedzieć uśmiechem na uśmiech „Ujrzawszy go, zatrzymał konia, i już się swobodniej uśmiechnąć począł, skoro nie odśmiechnął się swym zwyczajem, ale podrapał się w głowę." J. Dziersk. 2. 267.

122
59

Odsposobić st. ukr. prow. wyposażyć, postarować „Córkę wziął był Skalski, a Bazalę syn starszy Stanisław Bączalski: lecz choć córkę sam Rotmistrz jeszcze odsposobił – rościli sobie Skalscy do Bazali prawa..." W. Vol 7. 27.

Odszkodować st. z dku. wynagrodzić uszczuplenie szkody; ~~wynagrodzić~~ „Obrońca skazanego uda się do cesarza o dozwolenie odszkodowania za niesłusznie odbytą karę" G. nar. 1882. 21 cy 22 lutego. „Za stratę Lombardji nastrzsza się Austrji korzystne odszkodowanie w Bośnji i Hercegowinie" Dz. pol. 1885. 142. 1.

Odtańczyć śl. ux. dkn. taniec wykonać „Divertissement, które w zaprzeszłą sobotę po raz pierwszy balet nasz odtańczył, niezbyt prędko podobno powtórzy drugi raz ukaże" Nowiniecz. 1877. 13. 2.

195
61

Odtwarzać cz. cont. Odtworzyć cz. dkn. w dziedzinie sztuki naśladować naturę, ~~tak~~, ~~dzieła sztuki~~ niewolniczo wykonywać artystycznie „Przywodził sobie na pamięć Ariels odśpiewujący wzruszające melodje Chopina, które tak doskonale umiała odtwarzać" J.J. Kraszew. Wiek 1878. 17. „Drogie te postacie odtworzyłem" J.J. Kraszew. 71.7. „Wielce to artysta umieć musi, nauczyć się, poznać, żeby wszystko potrafił odtworzyć, nie powierzchownie i mniej więcej trafnie, ale z poznaniem charakteru i znaczenia" Tydz. 72. 154. „Przedstawionym będzie dramat Szekspira Henryk IV. Ulubiony artysta odtworzy niezmiernie zabawną postać Falstaffa" Tydz. nauk. 1882. 288. 3 U/ξ stworzyć na nowo „Odtworzyć co zniknęło niepodobna, zwrócić bohaterów na tory przebrzmiałe niemożliwa" J.J. Kraszew. 71.7. (1) „Rola Fedry nie jest łatwa.. Aby ją odtworzyć, nie tylko potrzeba posiadać odpowiednią skalę i siłę głosu, zdolności do oddania wszelkich uczuć, należy przytem dbać, żeby gra,

gestykulacya, ruchy, pozy, były w zgodzie i harmonii z nimi" Now. 1882. 104. 3.

„O ile artysta odtworzy umie wszystkie strony, zawsze skomplikowanej natury ludzkiej, i oddać rozmaitości jej odcieni, uczynił to Horowitz w tym portrecie" St. Kośm. G. lwow. 1886. 185. 2. Tyt. „Odtwarza postacie porobite, typy brukowe, nieznaczne, ustrzega się jednak trywialności, nie jest nieznacznym, nie błaznuje w swoim komizmie" Quis Dlugosz 23. 156.

196
62

Odtylcówka – i. ż. wki – wek mm. – strzelba nabijana od tyłu to jest od kolby „Od Kandicca stoi oddział z tysiąca ludzi wzbrojonych w odtylcówki ztuzowy." Echo 1878. 65. Żart. nieprzyzw. cnema „widzę, że masz w żołądku jakieś brudne rzeczy! pozwól z tej odtylcówki kropnąć raz i drugi.." Nowy 1878. 1. 1.

197
63

Odwodniać ś. ndk. odciągać z pewnego miejsca zbytnią wodę, osuszać „Ani im na myśl przyjdzie wynieść rów odwadniający i tem samem murawę dobrą tępić" Bz. Zam. Sax. wiej. 1885. 3. 1. Odwodnić dk.

Odwadnianie - a. n. czynność słowa odwadniać

Odwodnienie - a. n. czynność słowa odwodnić „Roboty mają na celu osuszanie miasta, a mianowicie odwodnienie zabagnionych partyj." G. Lwow. 1886. 191. 3.

Odwzajemnicać się v. Wywzajemniać się-
ał-a ś. kaim. ndkn. Odwzajemnić się
v. Wywzajemnić się ##-i. dkn (dawniej
mówiono: wzajemnić, wwzajemniać się)
oddawać wet za wet, odpłacać komuś po-
dobnem postępowaniem zarówno dobrem
jak złem „Witold popiera ich (pawio, bawo-
wio) interesa odwzajemniając się im uległo-
ścią za popieranie jego litewskich spraw."
A. Vroch. Ot. lata Witolda 56.

Odwzorować st. cz. dk. opisywać, ~~odtwo~~ tworzyć podług wzorów napotykanych w życiu i w naturze „Celem tej powieści było typy wybitniejsze, stosunki miejscowe, życie i prądy bieżące odwzorować wiernie" Fr. Kraus. 16. 5.

Odwzorowywać ndk. częst. „Plauta komedye pewnę tylko część społeczeństwa malują, ograniczają się do klas średnich i ludu. Plautus nie odwzorowywał, tylko to co znał najlepiej. tych gwoźnie pars fuit" Fr. Kraus. Plauta kom. V.

Odzienie - a. n. § przen. „.. Jutrzenka nocne
gubiąc ciemie jaśniejsze światu da-
wcie powzięła odzienie" L. Węg. 147.

201
64

Odzierwadło - a n. dla - det mn. pop. wierzchnie odzienie, odzierwka „ Będzies miała przezcierwadło, do karczmiska odzierwadło." O. kol. 19. 125.

292
65

Odzież - ż. r. 5 fig. charakter przybrany w jakim się kto ukazuje ludziom „W pokojach było mu duszno, w tej odzieży wesołka, ciasno - potrzebował sam być z sobą.." Pr. Wrzes. Wiek 1878 75.

Odrzłocić st. cz. dkn. na nowo pozłocić „I odnowi w domowej kaplicy ołtarzyk, i odrzłoci niebozczki babki veličkowiarczyk" W. Pol 7. 4.

Odzwierciedlić. cf. i. skn

Odzwierciedlać cz. ndk. odbijać jak w zwierciadle (– się k. zain.) „Charakter dumnego pana odbijał się i odzwierciedlał w jego otoczeniu" J. Ukrain. Sta wer. 1. 93.) „Wiosny tutejsze coś odzwierciedla cudnego w śpiewie, bo śmię o raju słuchanie" JB. Zales. 4. 1. „Usta wypowiadają to tylko co powiedzieć chcemy, oblicze zaś odzwierciedla i te myśli o których usta nigdy ani słowa nie wyrzekły" Now. 1882. 337. 1. Śl. „Napisał wiele powieści, nowel i dramatów, odzwierciadlających epokę swojego czasu," ~~Ilu~~ Tyg. 1. 352. „– się k. zain „Mowie dodano obfite natchnienia i odzwierciedliło się w całym osobnym cyklu jego poezyj" J. Trejdosiewicz. nauk. i lit. 15. 10.

205
67

Odźwiewek - wka. m. odrzwia, uszak, futryna

„ I mój portret ostatni wisi u odźwiewka: i miejsca wyżej nie ma – jak mnie świat pogrzebie – dla potomka na ścianie w tej izbie stołowej.!" W. Pol 7. 33.

Odżałować st. cz. dk. ↄ dosyta żałować, dosyć nażałować „ Jeżeli nie zrobisz głupcze, co ci kazałam, to nie odżałujesz tego twém życiem całém " Ad. Mich. 1. 248.

Oferta - y. ż. ty - ert um. franc. offerte, offertoire, z łac. offertorium ś prow. Galic. deklaracja, oświadczenie zaofiarowanie np. przy licytacjach „W celu oddania w przedsiębiorstwo wykonania budowli kamiennowapiennych na gościńcach państwowych, odbędzie się licytacya ofertowa... Oferty winienne być mogą na każdą sekcyę drogową osobno." D. lwow. 1887. 112. 7 ob. D. Skobel 2. 14.

Ofertowy - a - e, od oferty, deklaracyjny „Odbędzie się licytacya ofertowa" ib. „Rozdanie robot obdzierowych w powiększeniu na 75000 złr. nastąpi w drodze ofert. Oferty odpowiednio opieczętowane należy wnieść do Dyrekcji" Czas. 86. 182. 4.

Ofiarnica - y. ż. ce - nic um. kapłanka, która ofiary czyni „Potrafi ona być czem siebie, ale spokojną towarzyszką twojego życia i ofiarnicą u ogniska domowego, nie będzie" P. Kras. 73. 9.

Ofiarnictwo - a. n. poświęcanie siebie lub swojej ofiarności na ofiarę „Nie żyje się jemu dla chleba i bydlu dla spokoju ciała, ale dla miłości, prawdy i ofiarnictwa" P. Pol. 1. 30.

209

69

Ofiarność - i. ż. bez l. mn. gotowość do poniesienia ofiar, do czynów miłosierdzia, do poświęceń dla jakiejś sprawy lub dla kogoś „Ofiarność czyli jednostkowa dobroczynna działalność, w postaci jałmużny lub dobrych, miłosiernych uczynków, płynie z serca i ogarnia uczuciem całe położenie ubogiego" Tyg. Il. 2. 11. 86 „My arystokracja na wodzów mieliśmy dość siły i ofiarności, na prostych żołnierzy jeszcze za mało ofiarności mamy" Tr. Kraw. 1. 36. „Drażniła go jej ofiarność dla rodziny" Tr. Wiek 1878. 17. „Ofiarność, wyraz nowy, bardzo podejrzanej wartości; bo przypomina język nam niemiecką Opferwilligkeit. Wolę zawsze dawne wyrazy: poświęcenie i gotowość do ofiar" T. K. Skob. O wyr. jęz. 1. 95. „Poświęcają się dla nich

nie tylko swój czas i naukę, ze szczególną ofiarnością nie szczędzili kosztu, aby własnemi funduszami wprowadzić w życie zakład tak bardzo pożyteczny" ~~Słowo~~ Wł. Zaw. Słowo 22.231. „Bodali oni w pogardę ofiarność narodu, albowiem zgeneralizowali wyjątkowe typy szubrawców, którzy nadwyrężyć zdrowia publicznego dla siebie, a postawiwszy rzecz tak, jakoby fundusze składkowe w Polsce zawsze musiały być defraudowane, poddali myśl powszechności odmawiania wszelkich ofiar na sprawy publiczne" Z. Kawal. Teka Niew. 28

210
70

Ofiarny-a-e ś gotów do ofiar, pełen ofiarności, „I żyje Naród!... żyje! bo serca nie zmarły ofiarne!" Ruch lit. 1876. 2. 255 „Jest to mąż wielkiego poświęcenia... człek ofiarny!" D. Pol. Nad mord. Dun. 40 „Na pozór mnie zimnym jestem, to prawda, mam taki charakter, ale byłem i jestem ofiarnym i czynnym. Dużo po cichu, ale dużo wiele" ib. 169.

Ofiarodawca-y. m. Ofiarodawczyni-i ż ustawiczny dar jakiś na ofiarę „Dochód netto wynieść obiecuje rs. 3000, a powiększyć go jeszcze licytacje odbyte przed zamknięciem bazaru. Tym więc szlachetnych ofiarodawczyń oprzeć się nie można" Kur. Codz. 88. 361. 2.

211
F1

Oficerzyna - y. m. ny-óio mn. zdr. liczby, nie-
zadający
porczny oficer „Od komendanta przy-
szedł oficerzyna i zawołał więźnia"
Pf. Kraw. d. 7 let. woj. 2. 151.

Oficjalista – y. m. ści. stow. mn. ż znajdujący się w służbie prywatnej, przy zarządzie dóbr, jak rządca, ekonom, pisarz prowentowy i t. p. „Zostałem na małym folwarku oficjalistą" J. Kras. 32. 38. „Co to on zarabiał dostawiając wszystkiego do dworu, a rozchodzi się z oficjalistami i brudnymi panami, tak że on ani widział!" ib. 75. „Nie wiesz, co to maleńkie gospodarstwo, w którem sam pan wszystkich zastępuje oficjalistów" ib. 1. 33. „U księżat Sanguszków za młodu jej mąż był oficjalistą" D. Dol. Bud. barzy 4. „Brzyjeżdżaj strzedz własnego dobra przed drapieżnością oficjalistów" Z. Mell. Groch. wian. 12. „Ja się tam z swymi sundutowymi oficjalistami nie wdaję; wszystko to w rumel próżniaczy i pa-

nowie" A. Wilk. Tyg. powsz. 1882. 259.

213
72

nie przyst.

Oficyalny - a - e (urzędowy „Hrabia był mianował od roku zaszłego trzecim mecherunkiem oficyalnym barowej." D. Pol. Nad mod. Dum. 241. „Wiem że mówię to, stoję w sprzeczności z oficyalną nauką bieżącej chwili" Wrzk 1886. 148. 2. „Miał wstęp do króla jako do miejsca w którem śmierć zwykła składać swoje oficyalne wizyty." Haj. G. lwow. 1886. 262. „Przyjmana głośno i oficyalnie w dyplomatycznej korespondencji Rakoczego, osobista jego przyjaźń z panem na Stanisławowie" K. Jarocki. Przew. nauk. i lit. 13. 199.

214
73

~~Garnirować~~ st. sł. ~~nakr.~~ ż Ogarnirować dk.

„Trzeba dodać ubranie ze wstążek... ogarnirujemy raz czy dwa razy w dotu" A. Wilk. Fot. 1. 156.

215
74

Ogieniaszek-szka m. prow. lud. zdrb. ogień, ogienek „A wyjmij je z ogieniaszka, niech nie więdnieją (wianeczki)" O. Kol. 18. 72.

Ogieniczek-szka

Ogieniek-ńka m. zdrb. pieszcz. mity, wesoły, grzejący ogień, głównie stosuje do kominkowego (co innego niż ognik) „Chodź do komina, ogrzejesz się... Ogieniek ołchowy" D. Dol. Tut. 3.63. „Ęś: Na co ten dotyczek? Wilk: na ogieniczek" Sandom. Era: Wilk i Ogńki. O. Kol. 2. 170.

216
15

Oglądnąć st. ez. dku. prow. Galic. zam. obejrzeć, „oglądnąć się", „obejrzeć się" „Przewodniczący, podając zawinięte w papier nożyce: Oglądnij to co tu w papierze" G. now. 1882. 285 „Oglądnąłem się w koło siebie" J. Dzierzk. 8. 374. „Oglądnąwszy dokładnie pokój i przekonawszy się że pcima profesora niema, cichym głosem prosi o..." Dz. pol. 1888. 31. 2. „Jak się oglądniesz, zadziwisz się niezmiernie gdzieś zaszedł" A. kr. Fr. Dz. II. 227. „Nim się oglądnie, on już z tamtej strony" ib. 231. „Powstał powoli i oglądnął się na Morawca" Dzierzk. 2. 9.

Ogłowie - a. n. med. skóra na głowie „Na rewirkach ogłowia w okolicy tylnego guza ciemieniowego było podbiegnięcie krwi wielkości talara" Sect. Lyd. I. nov. 1882. 290. 3

218
76

Odtupiać ś.w. ndk. Odtupić dk. głupim robić, rozum odbierać, pop. głupić „Cały żywot spędził w pocie czoła i pracy odtupiającej." P. Kwiat. 35. 38.

219
77

Ogniskować, Zogniskowywać cz. nokt i czyn.
skupiać w jedno ognisko „Dowód rzucający
poziom wyrównywało się kilku naczelnik band,
którzy jakby ogniskowali w sobie dążenia
i myśli ogółu" Echo 1878. 241. 1. Łdj. — Sęg.
Zarów. „Praca nad ludem, praca nad wykształ-
ceniem jaknajwiększych sił twórczych i miar
jakich w kraju, poszerowanie w każdej spra-
wie trzeźwe i rozsądne, a wszystko to ogni-
skujące się w jednym celu, którym jest niepo-
dległość ojczyzny — oto nasz program" Ł. Nar. 1883.
17. 2 „Dziś całe życie Niemiec zogniskowywa
się w Berlinie" Tyg. Kwasz. Tyg. Ill. 2. 11. 87

220
78

Ogólnik - a. m. ki-ów. mn. zdanie obojętne, nic nie mówiące, komunał, odpowiedź wymijająca, dająca się słowacyć rozmaicie „Znał najlepiej te interesa, ale ja z niego nigdy nic oprócz ogólników jakichś dobyć nie mogłem" Tr. Warsz. Wiek 1878. 23. „Takt miał nadzwyczajny - milczał, uśmiechał się, mruczał i zastawiał takiemi ogólnikami, z których można było bezpiecznie, jak z wozu na kolei żelaznej, pojechać w prawo i w lewo" B. Dol. Nad modr. Dun. 31. „Ilekroby go o syna chciał zagadnąć, opędzał się mówiąc ogólnikami, wyraźnie unikając dotykania przedmiotu" Tr. Own burzą 114. „Najmniej mówić, ogólnikami odpowiadać będzie" An. Wi. 5. 86.

Ogół - r. m. ś „ na ogółak " przysłówkowo
prow. Kuj. „ powiedzieć co na ogółak " =
wymijająco, niewyraźnie, byle zbyć,
dla zmylenia, zbicia z tropu, fałszywie.
Jest to wyrażenie toż samo, co przysłow.
prow. Ł. z Biblji Leopolity „ na ogółak ",
co tłumaczy „ na zdrady. " Na ogółak, na
ogół, powierzchownie, byle zbyć, dla za-
mydlenia oczu np. powiedział na ogółak
t.j: dał odpowiedź ogólną, wieloznaczną,
żeby go nie zrozumiano." O. Kol. 4. 277.
cf. Okrutnie.

Ogórkowy-a-e ↯ posp. „czas ogórkowy, pora ogórkowa" środek lata, kanikuła „Nastała tedy pora ogórkowa. Jest to techniczna nazwa najniewdzięczniejszej mroźne dla miasta chwili roku. Jest to czas nieczynności, owoców i ogórków kwaśnych, które mi poświęcają się wyłącznie" od tego, nie mogący opuścić Warszawy na te parę skwarnych miesięcy "Tyg. Il. 2. 7. 2. „Wianki, ostatnie echo uroczystości czerwcowych, przeminęły już; jesteśmy na granicach tak zwanego ogórkowego czasu" ib. 2. 5. 310 „Jedną z cech charakterystycznych sezonu kanikularnego czyli tak zwanej ogórkowej pory, jest skarżenie się pożarów" Echo 1877. 149 fig. pora bezczynności, stagnacji „Teraźniejsza pora jest już mniej „ogórkowym czasem" dla wy-

słowych, niż poprzednie miesiące, gdyż można już z pewnem powodzeniem polować na ptastwo błotne" Echo 1877 178. 4. „Ogólnowa pora pamiętna obecnie nie wiele nam daje faktów, któreby mogły służyć usposobieniu nasz. czytelników rozerwać" Bez. Tyg. 9. 258.

223
81

Ogorzelizna - y. ż. ogorzałość, opalenie
ceny od słońca „Energja i siła duszy
zachowały się na obliczu pokrytem
ogorzelizną i mavzurkami" J. Kras.
I. 80.

224
82

Ograć sk. cz. dkn. z teatr. – sztukę, przez częste granie uczynić ją powszechnie znaną. „Sztuka jakkolwiek już znana i technicznym, zakulisowym mówiąc językiem, ograna, wywołująca gromoty oklasków" Echo 1877. 57. 4. „Głos archanielskiej trąby gdzie zniemia: ograna pieśni moja, w cebrze stoją, wróć w katakumby w święte swe podziemia." JD. Żales. 4. 137.

225
8 3

Ogródek - dka. m. obj. u Lw. — ś medow. z powodu że po wiszących miastach = ogródkach obiewszy za miejsce popisów truppy aktorów, śpiewaków, i t.p. ogródek = miejsce często ulyt wolny zabawy, krajpa „Chodzi po ogródkach, upija się codzień" Kwas. 73. 145. „Ogródki, latwe znajomości, codzienne rozrywki pochwycily go całkiem" ib. 150. „W ogródkach kazano melpomenie wyprawiać koziołki" Now. 1878. 52. „Rozpaw wiodła go do krajpy i ogródków" Kwas. 72. 153.

Ogródkowy - a - e. od ogródka, z ogródka w znaczeniu krajpy „Wchodzili się nieraz wypada za publicznych ogródkowa" Echo 1877. 152. 4. „Któreś z ogródkowych towarzystw dawało widowisko złożone z jakiej komedyjki" Kur. Codz. 1878. 142.

Ogródkowicz - a. m. uczęszczający do ogródków „Gust publiczności tutejszej odmiennypod wielu względami od amatorstwa ogródkowiczów warszawskich" Echo 1877. 165. 5

Ogródeczek - czka. m. zdrob. i pieśn. bud. „A w ogródeczku czerwone kwiatki, a nad niego pana iż piękne dziatki" Al. Kolej. Wyd. po gub. dług 212.

Ogródka – i. ż. fig. z przest. „z ogródka" = omawiając, zachodząc zdaleka, ostrożnie „Niby czas tam stanowczy nadszedł, z daleka, z ogródka, od znajomych, nieznajomych, wypytywać się: jakie są zamiary i projekta rodziców? jaki ich charakter ?..." Z. Korzen. I. 4.

227
83

Ogrodowy - ego. m. wi - wych. mn. praw. kuj. w. pol. ogrodnik, służący przy ogrodzie „Za starca córkę wydał pradziad ogrodowy" T. Mikor. Kuj. Św. 1871. 63. 4.

Ogrodowa - ej. ż. żona ogrodowego.

cf. sadowy.

228
87

Ogrzewalnia - i ż. nie mn. izba, pokój, miejsce ~~w kt~~ gdzie się co ogrzewa „W dniu grzeją się w szpitalu, a w nocy idą spać do ogrzewalni" M. Dąb. pam. dziady 107.

229
87

Oj wykrz. ś w poezji ludowej traci charakter wykrzyknika i bywa dodawanem dla miary przy podkreśleniu podmiotu w wierszu stale samo jak: da „Oj zrobiś ja tej swojej matuli oj ucieky mieches - oj wyniesz ja swój ruciany wianek oj na strzechę, na strzechę." O. kol. 2. 67

230
88

Ojciec - ojca. m. owie - cze mn. ż „Ojczenasz - a. m. substantive, modlitwa pańska „Zawżdy wedle zwyczaju wieczorne pacierze; lecz między Ojczenaszem i Zdrowaś Maryą, dziwne słowy Panny Maryi" Al. Mich. 3. 149. ż w mowie lud. „Ojcowie" = ojciec i matka, rodzice „Ożenił się nie ze swojej woli, tylko ojcowie go do tego dotuszyli" M. Dat. Wieh 1878. 284 „Pokazało się, że dziewucha nie miała takiego wiana, jak mi ojcowie zrazu obiecywali" ib. „Dobrze wy mnie dobrze ojcowie życzycie, ale w mojem sercu o smutku nie wiecie" O. Kol. 1. 71.

231
89

Ojczulek - łka m. Ojczunio - a m. pieszcz.
ojciec „Ojczulku drogi! oddajmy
mu za co bądź to dożywocie" J. Kras.
Wiek 1878. 5. „Patrzno, ojczunio, ja-
kiego mamy gościa!" J. Korzen. II. 48.

232
90

Ojczysko - a. m. i n. z uszan. biedny, poczci-
wy ojciec „Poczciwe ojczysko, sie-
dząc wedle zmyczaja zimowego pod
pieccem, palcami brzi i usmiecha sie."
Pr. Krasz. 29. 10. „Jak nie pyszny pan oj-
czysko sam musiał nam dziś kawale-
ra przyprowadzić" D. Dol. Grud bawcz 61.
„Biedny ojczysko raz prosił, zmiło
prosił" T. S. Jeż 2. 18. „Kuchawcem był
mój ojczysko" Kuw. Święt. 1871. 65. 3.

Ojczyzna - y. ż. ☥ gno. lud. obsc. jajca, jądra
„wyjęła mu ojczyzna" cf. Mendevaly.

233
91

Okaz - u. m. zy - ów nm. 3 egzemplarz, pojedyńcza sztuka czegoś np. zwierzęcia, minerału, zboża i t. p. dajęla wyobrażenie o rodzaju, gatunku itp. o człowieku mówi się w sensie żartobl. „Hrabia był jednym z najpiękniejszych okazów człowieka ogładzonego" Tyg. Ilustr. Wiek 1878. 19.

(1) „Wille otoczone są wspaniałemi ogrodami, w których przepyszne okazy flory południowej tonują w gigantyczne kwiaty" Ilustr. 1887. 266. 3. „Na wystawę konkursową sztuki ornamentacyjnej około czterdziestu wystawców nadesłało swoje okazy" Wiek 1887. 236. 3. „Przedmiotami do działu tego należą. Znajduje się na wystawie 124 okazy.. Przepiękna vasa holenderska, prócz tego są okazy vasy oldenburskiej.." ib. 88. 130. 2.

234
92

Okazać się - ał - że st. zaim. dm. Okazywać się - ał - ana - je nokn. § st. niecs. przedstawić się w pewnem świetle, wydać się, wyjść na to, że ktoś jest a nie inaczej „Lokalność w której mieści się Bibljoteka, okazuje się, jak nam mówiono, zbyt ciasną i niedogodną dla księgozbioru" Wiek 1888. 129. 3.

93 235

Oklapnąć sł. nij. dk. (pop.) stracić sztywność, tęgość, wyjść ze stanu naprężenia obc. mówiąc o pracie.

236
94

Oklepanka - i. ż. nki - nek im. coś oklepanego, znanego i powtarzanego do znudzenia „Wpadasz w deklamacje bez określenia ścisłejszego, bez znaczenia, oklepanki, ogólniki" D. Pol. Nad mow. dm. 77 „Na mowy te do balety składają się odgrzewane oklepanki, komunały i plagjaty z niemyślowych partyj niepierwszorzędnych kompozytorów" Echo 1877. 227. 1.

237
95

Okład - n. m. dy-ów mm. obłożenie, okładanie, chusta zmaczana w ziele i przyłożona na głowę, rany i t.p. „Kobieta zmieniać okłady z lodem, leżące na niej głowie" M. Sienk. S. pol. 1876. 29.

Oklot – u. m. ty-ów. mn. prow. Galic. snop słomy prostej t.j. nietarganej, nie czesanej (całkowitej) po zwymłóceniu ręcami ziarna.

239
97 1.

Oko - a. n. oczy - ócz v. oczu v. oczów nm. §

„robić oczy" = patrzeć w pewien sposób „robić czułe oczy" = wdzięczyć się „robić wielkie oczy = dziwić się czemuś niespodzianemu „Nieraz przychodziło jej na myśl, jakie oczy zrobiłaby Julja, gdyby się jej przyznała, że doktór jest jej mężem" M. Dal. Dia. murz. 224. „Obwarzyło ją, że świat czułe robił do niej oczy" Pr. Kraw. Wiek 1878. 17 „Panna Julja na tę propozycję niestychanie zrobiła wielkie oczy." Pr. Nacz. na wal. 54. „Julja zrobiła wielkie oczy, usłyszawszy wyraz: obwinione." A. Wilcz. Fot. 1. 69 § „W cztery oczy" = sam na sam, we dwoje „Hrabia, we cztery oczy, potakiwał Idalji" Pr. Kraw. Wiek 1878. 58 „Lubię bardzo gawędkę

w ostatny oczy" M. Gawal. Kur. War. 1875. 212. Felj. 1/15 „Spać jednem okiem" = czuwać „Ptaków nie szkodzi, ludzie pospią się łatwo, a Szwed jednem okiem tylko drzemie" Fl. Krasz. 94. 168 „Pierwszy na nogach z rana, całą noc spał jednem okiem i na najlżejszy szelest wstawać był gotów." Tyd. Wiek 1877. 286. § oko-a. w l. mn. oka-ok, rachujęc: „ani oka" = nie a nie „Przez się linę, nie wód idzie z cicha, pewnie nie złowią ni oka" Ad. Mick. I. 9.

(1) „Leciał do domu, żeby co prędzej w ostatny oczy z bratem o tem pogadać." Fl. Krasz. 39. 20 „Niekiedy król tę godzinę wyznaczył tym, którzych chciał przyjąć sekretnie, rozmówił się w ostatny oczy." ib. 55

98 249 2.

Oko § „z zamkniętemi" albo „z zawiązanemi oczyma" = na oślep, nie zastanawiając się, bez względu na niebezpieczeństwo. W jednym tylko razie gotowam go (kawalera) uwolnić od próby — jeśli mojemi zamknę i da mi go z swojej ręki. Naówczas biorę z zawiązanemi oczyma" W. Kras. Kronika 7. 102 przyp.

§ „oko' oczy mysl" = ciemno, nic nie widać § mylt. „na oko gonić", gdy pies już nie tropem, tylko zobaczywszy zwierzynę goni ją.

§ „ani go oko" = nie widać go.

241
99

Okolica - y. ż. ś, bez l. mn. zbior. sąsiedztwo, mieszkańcy ~~okolicami~~ najbliższych okolic „Zapowiedziałem jest w Ciechocinku tak, na który wyjeżdża się cała okolica" Rola 7. 774.

Okolicznościowy - a - e, przygodny, tyczący się pewnej okoliczności lub pewnego wydarzenia. „Czytelnicy chętnieby skwitowali redakcyję z takich okolicznościowych wiadomości i powinszowań, pisanych na obstalunek." Now. 1878. 155. „Część illustracyjną tego numeru kończy okolicznościowy rysunek, przedstawiający wigilję Bożego Narodzenia" Słowo 1883. 13. 3. „Niekiedy przypiął tatkę pani tej lub pannie temu w wierszach okolicznościowych, które z urzędu powiatowego poety pisywał." J. Weyss. 1. 19.

243
100

Okóń - nia. m. nie-ónio mn. ś „postawić się okóniem" = stawić się komu ostro, odpornie „Kłócili się trochę przy szachach i marjażu z panem porem: potajat czasem Rybiński lub djabłami wyklął, nabondiuczył się pan Miebecki i postawił okóniem, ale to bowie przechodziły szybko" JJ. kwan. 38. 144. „Srodze potrakt[illegible] przez bodziszka, zamiast się jurzyć i stawić okoniem, przyciichli" B.J. Dyk. Ost. Sejm. 2. 55. „Chciałem się okoniem postawić potwarcom, i wziąłem po papie" M. Sawal. Dkwa. 22. 411. „A niechżeby go po walachecku dramat chorzący, okoniem się stawił i do ovovo skakał" JJ. kwan. 100. 21. „Pani Sabina jak zwykle wszystko ze zmiecała na męża. Pan Piotr jakkolwiek potulny, tym razem stanął okoniem, i bronił się jak mógł" J. Dzierzk. 2. 192.

244
101

Okpisz-a. m. okpiewać, ozwać „Nie tylko odmawia mu prawa przemawiania w imieniu narodowém i zepsuta ręka swego prowokatora go nadto okpiszem politycznym" G. nar. 1885, 139. 1.

245
102

Okrajęczny - a - e. prow. mówiąc o kolii, mającej dopiero okrajki, to jest nowe zęby wyrabiające w swoim roku.

246
163

Okrawiec wa. m. wie-ów um. okrawek, kawałek czego odkrojony „Szlachcic w cichym kubraku, podpasany rzemiennym okrawcem" P. Kras. 64. 23.

247
104

Okręt - n. m. ty-óro mm. ż posp. przen. zakręt, wykręcanie, kręta droga „Tu prosto, a tam na okręty się jedzie" t.j. ciągle wykręcają się kuj. „okrętka" up. trzasnął z harapnika na okrętkę t.j. że się go zwinie koło siebie.

Sawc.

248
105

Okropieństwo - a. n. a um. posp. okropnie, raz. okropna, groza „Działy się tej wówczas różne okropieństwa. Nieraz ciała ludzi jeszcze w agonji będących, wyciągano hakami na ulicę" Dr. Ukr. Ilustr. Lwów. 1885. 159. 3 „Połóż się pani i śpij. — Na tem łóżeczku? okropieństwo!" A. mł. Dzieła 10. 156, Okropieństwo! co za droga na grobli!" Pord. Tyg. Ill. 1. 9. 60.

Okropny-a-e, pnie przst. ż w posp. mowie używa się w znacz. wielki, na wielką skalę, o wielkich rozmiarach, a jako przst. w znacz. bardzo, wielce, niezmiernie „Dziewczyna okropnie do roboty ciekawa i zwinna.“ Kl. Jun. Wiek 1887. 226.

250
106

Okruchа - y. ż. chy - kruch um. prow. okruch, okruszyna „Drobna okruchy! o gdyby ci mowa, jakżeby rzewnie dzieje nam wysmuta!" W. Syrok. Gaw. 4. 5 „kiedy się rozmarzę, o rzemieślego chleba małutkiej okruszkę całą jej przestrzeń wyświwywam snadnie" ib. 7 „Lecz chleb ten spalcie do jednej okruchy: inaczej wszyscy będziecie zatruci" ib. 52.

251
107

Oksydować st. cz. rdz. chem. utleniać, łączyć jakiekolwiek ciało z tlenem czyli kwasorodem „srebro oksydowane" = „Łatka z ministerium główka z oksydowanego srebra" 27. kwas. 73. 152

252
108

Oktawa – ż. ż. „oktawa imienin" ~~wwad~~ tydzień po dniu w którym przypadały imieniny „Najczulej Stolnikowej urodzin winszować, imie zaś imienin w dziesiątej oktawie." A. kw. Kr. 2. 24.

Oktrojować ś. cz. nkm. franc. octroyer, nadać, udzielić prawo na co „Hrabiostwo to avant la lettre oktrojowała im protektorka" B. Bol. Hybr. 164.

Okupacja - ji. ż. cje - cyj. mm. łac. occupatio ↓ zajęcie zbrojne kraju, prowincji „W takich stosunkach dalsza okupacja Egiptu przez Anglję, stworzyłaby temu mocarstwu więcej trudności niż korzyści." G. lwow. 1885. 126. 3.

Okupacyjny - a - e tyczący się albo mający na celu okupację „ Przez dalszą okupację monarchja wyszłaby tylko nieproduktywne obrazy, skutkiem czego zamierzonej byłaby powiększyć swoją armję okupacyjną " G. lwow. 1885. 134. 2.

Okucie – a. n. czynność słowa okuć fig. „Wszyst. ko śpi: by się wyrwać z tego sn okucia, trzeba nowych ruchów świata!" Ed. Warń. 328.

257
109

Okulectnie przyst. prow. lud. w Sandomierskim.
chytrze mądrze, z ostrożnością coś zrobić
lub mówić, rozpowiedzieć ks. O. Kol. 2-263
cf. ogół, na ogółek.

Okulistyka – i. ż. bez l. mn. nauka o chorobach oczu i ich leczeniu „Nasz doktór prawie wyłącznie zajmuje się okulistyką i ma wielką praktykę" M. Bat. Bia. mur. 211.

259
110

Okupować st. cz. nokn. Okupić dkn. zyskiwać co płacą okup, wynagrodzenie, ofiarę, pewnym kosztem przychodzić do czego.
§ — Zaokupować dkn. z łac. occupare, zajmować z pomocą siły zbrojnej np. kraj, prowincyę „Kolej prowincyom okupowanym i krajom austryackim ułatwi nowe i cenne połączenie" G. lwow. 1885. 134. 2. „Prasa zajmuje się gorąco rozwojem krajów okupowanych" ib.

260
111

Okutać st. cz. dkn. prow. obwinąć, owinąć, otulić, źródłost. Kuta cf. „W sklepie był stany kupiec sam, jak zawsze obwinięty i okutany" J. Kwasz. 31. III. „Okutawszy się płaszczem, padł na brzeżce jak zabity" D. Dol. Sam. Sam. 213. „Każdy z nich białym płaszczem okutany" T. Gorz. I. 259. cf. oburdać „Postrzegł dwie kobiety w kawecie; a musiały były okutane, zdawało mu się jednak, że jedna z nich była młodziutka i rumiana" J. Korzen. I. 5.

261
112

Ulamować vt. cz. dkn. ubłamować, otrzeć, obtrzeć łamówką „Gospoda w fartuchu białym i kaftaniku ułamowanym galonkiem" Pr. Wars. 64. 36.

262
113

Olbrzymiec st. wj. rdkm. Zolbrzymieć dk. olbrzymim się stawać, rosnąć, wyrastać do olbrzymich rozmiarów „W ciszy klasztornej, w pustyni, duszа nabiera władz nieznanych, podnosi się, olbrzymieje" J. Kwasz. 18. 92. „Ten człowiek w jej oczach potężnie zolbrzymiał" ib. 46. 54. ob. Zolbrzymiać, Wyolbrzymić. (1)

Olbrzymi-ia-ie nakształt olbrzyma, ogromny, niezmierny, kolosalny, wielkich rozmiarów, wielkiej doniosłości lub pod fizycznym jak i moralnym względem „Wszystkie oczy zwrócone były ku wyspiańskiemu widokowi zagniewanego morza, które olbrzymim głosem swój sąd ponury objawiało ziemi" J. Korzen. 1. 449.

verb

(1) „Promienie słońca złoty ciepłem i światłem zwierciadle wiekiem murów klasztoru, otoczenie i wyglądające dziwnie malowniczo w tem oświetleniu" Wł. Zag. Wiek 1888. 18.

263
114

Olender - dwa. m. dwy- ów. mm. posp. kolonista zwykle niemiec, niekiedy acz rzadko, kwajowiec dawniej na prawie czynszowem, nie pańszczyźnianem osiadły na oddzielnym gruncie; nazwa z niem. Kaufänder, dziś inne kanadyjczyk.

264
11.5

Oli, wyraz niezrozumiały w pieśniach ludowych. „Wyjechał pan z chartami na pole i zostawił przy dworze pachole – żeby dworu pilnowali. Pachole się oli się niedało i koniczka oli osiodłało i za panem jechało" Poznań. O. Kol. 1. 90. „Dawno było oli pana witać nie z krawczykiem po poboju bydgoskiem" ib. 91. „Podejdźcie mi za moje szmurowe buty pójdę z ludźmi oli do roboty aż pana złość ominie... Podejdźcie mi za moje szlamowiaki pójdę z ludźmi oli do siedliska aż pana złość ominie" ib. wólej? cf. Helis

265
116

Olimpijski-a-ie od Olimpu, góry, podług mitol. będący siedliskiem bogów § posp. pij. wzniosły, majestatyczny, pełen niezwykłego spokoju „Z olimpijskich wyżyn nie schodził nigdy na ziemię, nie kochał nikogo, śmiał się z tych których śmiertel pomiędzy miewa" Tyg. Krak. Tyg. II. 3. 5. 7.

266

117

Olśniewać st. cz. ndkn. niewł. lit. pot. Olśniać

oświetlać, blaskiem zalewać, A niebiosa w blasku rozpłoną w dół, i olśnią wieniec z kwiatów i zniół J. B. Zaleski. 1. 126.

267
118

Otów - wie. m. bez l. mn. z pj. żeń. ciężar, ci ciężkiego „Krok jego stawał się coraz wolniejszy, ale przeczucie otowiu obciążało mu nogi" M. Dat. Wiek 1878. 283.

Ołówek - wka. m. 2 fig. i meton. talent rysowniczy (!) 2 — tabaki, paczka tabaki w papier ołowiany obwinięta „Nie kupował więcej na raz tabaki jak ołówek funtowy" A. Wilk. Tot. 1. 115 „Prawdziwa rapa, a tabakiera aż pół ołówka w sobie zawiera" S. Wilk. Zagr. wiep. 55. (!) „Dawno nasze pisma ilustrowane nie miały tak smacznego i oryginalnego ołówka." Tyg. 8. 323. (!) „Przywiózł mu ołówek prawdziwej austryackiej tabaki zwanej Albanka" A. wilk. Wilk 1880. 138

269
120

Ołowiany-a-e ś ciężki jak ołów „Cud jego wyższość nad sobą, która go gniotła do ziemi jak ciężka, ołowiana atmosfera" J. Zakrz. Na krw. 124. „Czemu dzień czerwcowy, czy niedowierzanie przywarły, ołowianem brzemieniem mgły i ciemności wrogich?" J. Kraszew. 29.13. „I ślubnym prawom nie kładą granicy, każdziel w ujściu, u nóg połowicy, nie zechcem ołowianej więzi swobody." A. M. Fr. 2.48/13 ckawy, ciemny, hebanu ołowiu „Późna jesień już była, niebo okryło się ołowianym pokrowcem" J. Kraszew. Wiek 1878. 59.

(1) „W gorączce drgał jakby ciężkie jeźdźce walczył, śpiewał, śmiał się... aż wreszt ten w końcu w głęboki sen ołowiany i odrętwienie się zmienił" D. Dol. Tul. 1.148

270
121

Otwiorny - a - e. tyczący się otworu „Znamionujący wtedy [illegible] otworowe kopalnie w Olkuszu" K. Szajn. Pad. i Jag. 1. 29.

Ołtarz - a. m. ne - y nm. 3 fig. „Na czwartej stronicy kwiecień bardzo często figurował jej imię z wyraźnem oznaczeniem ilości darów złożonych na ołtarzu miłosierdzia" Kl. Jun. Aman. 1887. 47.

ski-lek nm.

Ombrelka - i. ż. Ombreska - i. ż. ski lek m. z franc. ombrelle i ombreuse, parasolka „Siężka Wiedenka bawiła się wachlarzykiem i ombreską" D. Bol. Nad mod. Dun. 123.

Omen n. m. ny v. omina -ów. nm. 1cu. znak, wróżba, przepowiednia „I to dziw, rzekł Protazy, że o tej to Zosi, było przed wojskiem omen, jakoby znak z nieba" Ad. Mick. 3. 285. „Widzę, że ij dzisiaj' zjeść omen babi" ib. 286 „Starliśmy ij raz i drugi na słowa cierpkie, ale mnie jakoś przyjaciele odjęzgnęli, boby to omen zły był dla nowożeńców" JJ. Kwasn. 94. 129 „E, e... czasem wszystkie omina mylijaj" Jd. Jsta war. 1. 6. „No cóż wy mówicie... jaki omen sejmowi dajecie" ib. 2. 69. ob. ominować i ominalny

Omnalny - a - e źródłosł omen, od omenu, na dobry omen, na dobrą wróżbę „Każdy mieszkał państwa młodych przyszłych sukcesów i szczęścia omnalny, jak mówił Stolnik, wychylić vivat!" Pr. Kraj. 31. 203.

Ominować st. ux. wdkp. z łac. ze znaków wróżić, wróżyć, prorokować „To nieplonną dalszego wieku jej przyszłych szczęśliwości omi-nuje nadzieję" Z aktu 1752 r. PP. kwasz. 101. 51. „Lekarze o zdrowiu j.w. matki jakoż i j.w. niemowlęcia dobrze ominują." B. J. Dyk. - ost. Sejm. 2. 45.

276
122

Omnibus – u. m. sy – ów um. z łac. omnibus, dosłow. dla wszystkich, rodzaj powozu urządzony na kilkanaście osób „Jedziemy w towarzystwie pięciu pięknych omnibusem o półtory mili stąd na śniadanie." Au. Wi. 1. 188. „Omnibus konny zwan tramwayem, przez mokre śpiewacy szumi, wiązał." Echo 1877. 55. „W dniu wczorajszym jeden z omnibusów przejechał kilkoletniego chłopca" Now. 1878. 74.

§ w tarienkach letnich na rzece, pewna przestrzeń większa przeznaczona do wspólnej kąpieli

277
123

Omnibusiarz - a m. rze - y ; ów. um. pos. powożący omnibusem „Na kolei, o mało go nie rozerwą w sztuki fakturzy, omnibusiarze i dorożkarze" Kur. War. 1878. 185.

„W dniu wczorajszym jeden z omnibusów przejechał kilkoletniego chłopca. Drugi to już w ostatnich czasach fakt, dowodzący nieostrożności omnibusiarzy." Now. 1878. 74.

Omnibusowy - a - e od omnibusów

„Akcyjne towarzystwo omnibusowe, jedyne na cały Paryż, urządzi na stacyi, tak zwane bureau" Now. 1878. 94.

278
124

Omrocze-a.n. czu-y.um.

Omrocz-y.ż. cze-y.mn. mrok, zmrok, ciemność niezupełna „Cudownie patrzeć ze złota, z kwiatu, co rzeźbą dziewczyna o wieczornej omroczy" S.Szym. Pow. poet. 3.5.

„Wzrok niby w omroczu coraz mętniejszy mgli." JD. Zales. 2.195

279
125

Omszyć-yć-y st. cz. dkn. niem. okrywać
„Już mu wązik omszył rumieńce jagody" Ul. Pam. Anan. (Kol.) 1887. 42.

280
126

Omyk-a. m. ki-ów. mn. myśl. ogon zajęczy
„Kot skoki wyciąga, i omykiem z
pod gaju kiwając urąga" Ad. Mick. 3. 132.
„Pojechano do knieci następnej, w tej
ani omyka nie widziano" T. T. Prz. 2. 10.
„Kot, gdy z myśliwski, co to nie z je-
dnym widział się chartem i wiecz.
omykiem nabijał" Spuść. 68.

Omycka-i, z. w tem samem znacz. co w
słow. wiel. „omyczka", w Zimni Krzyż., gdzie
nie mawiają (Rypki).

281
127

Ondyna - y. ż. ny - dyn. mn. w mitol. litew. bożki wodne, mieszkające na dnie rzek i wielkich jezior. „Bytą w tem jak. rzewne ta- dnej balerinką, Ondyną do obrazku" Pol. Warsz. wick 1878. 42.

282

128

Onegdany przest. prow. kuj. W. pol. onegdaj, przedwczoraj „I mój tyż Walek dobry natury; zepchnął mię onegdany z pod strzechy, z góry" O. Kol. 3. 208. „Na tę jagnięcą wełnę, choć jeszcze nie czas, już tu był kupiec onegdany, ale nie uwierzmy mu zgodnie" ib. 10. 331. Z „onegdaj, onegdy." w Galicji, mianow. w Sanoc. nie znawcy przed wczoraj, lecz to co onegdaj, niedyś, niegdyś, niedawno.

283

129

Onieśmielać st. ca. ndkn. Onieśmielić dkn. osobą swoją lub postępowaniem wzbudzać obawę, nieufność, czynić nieśmiałym „Nowi aresztowani przybywali, ale to bynajmniej nie zmniejszało ruchu, nie onieśmielało sprzysiężonych" D. Bol. Srud ba. 104 „Aniela swą powagą onieśmielała go" Tł. Nad urodz. Dun. 154. „Zdaru onieśmielona była tłumem i wrzawą" Pam. Kraz. 72. 168 „Drugi z tem pytaniem był jeszcze bardziej onieśmielony" ib. 73. 39. „Był onieśmielony wielkim blaskiem kobiety, (której wyższość) i wrok jej mimowolnie mu się rzucać dawały..." D. Pol. Hyb. 83. „Patrzał na obwinionego i widocznie chciał go onieśmielić" Tł. Srud bu. 96. „Naiwność dziewczęcia i jej nieświadomość nieboskiego okrucieństwa onieśmieliły bohaterskiego amanta" Sewer Z. Lwow. 1887. 90.

130.

Onufry - ego m. imię męzkie „Żonie pana Onufrego stawne z pieknosci" ... JJ. Krasn. 2. 39. 19
„Jestem Onufry Filutek rzeladnik fryzjerski." St. Dobrz. Onu. 19

Onufrowá - ej. ż. żona Onufrego

Onufrostwo - a. n. Onufry i Onufrowa małżeństwo „Państwo Onufrostwo potrzebowali koniecznie pałacu, bo w tawdawku mieszkać nie mogli" St. Dobrz. JJ. Krasn. 2. 39. 18.

285
131

Opaci-ia-ie, Opacki-a-ie od opata, do opata należący ż. ze szczególnej chwały do tuszy „Usta i policzki miał wydęte, czerwone, poprzerzynane żyłkami siwemi, podbródek opaci" Pam. Kwasz. 16. 31. „Mężczyzna wysoki, dość opasły, z brzuchem opackim" ib. 76. 14.

286
132

Opakiem przest. na opak, wopak, przeciwnie „Ale w tej republice srło wszystko opakiem" W. Pol ~~Kor~~ Z. 12. „A jakże mi królować pod tym wrzaym znakiem, kiedy pono w Babinie idzie wszek opakiem?" ib. 14.

na opacku przest. w tem samem znaczeniu „Na grabiet zalaprok na oparzki wdziać."

T. T. Pér Now. (wdz.) 1878. 6. 2.

287
133

Opalowy-a-e, z opału z koloru opału t.j. mleczno biały między nie w barwy tęczowe „Słońce przedało ku zachodowi w oczach blaskiem, mytologicznym opalowe smugi" M. Zawal. Dkw. 23. 228.

288
134

Opał - r. m. ły - ów z prow. „opały" boki powstałe po starciu kloca na tarcicę lub bale. Ziemia Sierp. (Rypki). W innych okolicach: bok, oplis, oblader, obrzeja, otrzeja, opołek, orzynar.

289
135

Opar - u. m. wy-ów um. para unosząca się z ziemi „Nad ziemią lekki opar się unosił" Jan. Kwar. Wyp. pism. Jaset. 267 „Coraz jaśniej, wyraźniej a z ciemności tuła wstają widma drzew bliskich... dolina owiana oparami się śmieje." Tyd. Mrówka 1869. 19. „Kordelasem dziką do ziemi przydławić, czarny opar rozdymić, [illegible] i czarną posoka zygnęła." W. Pol 7. 19. „Z rządków, gdy wieka podnosił, buchał opar aromatem zaprawny" J. J. Jeż 2. 11. „Latem co za pyszne poranki... z tąd. podnoszą się opary." M. Sienk. Humor. Wozn. 1. 8.

290
136

Opas - u. m. ś - a. m. sy - ów nm. bydlę przeznaczone na opas, utuczone na rzeź „Ma na sprzedanie dwadzieścia wołów opasów."

Opasowy - a - e, o bydle, z opasu, upasiony, tuczny „Sprzyjało na wczorajszy (widziany) targu bydła rzeźnego 4268 sztuk opasowego i 548 chudego" G. Lw. 1888. 118. 4.

291
137

Opatrunek - nku. m. opatrzenie, obejrzenie ozyma „Audjencja prawdziwie uroczysta, bo mnie do mej powrotu, niegdyś kilkakrotnemu opatrunkowi. Szło tu nie o nasze osoby, ale o nasze ubiory." Kol. S. Lw. 1885, 124. 2.
§ opatrzenie rany i t. p. „ bowiem zmienia okłady z lodem, leżące na mojej głowie. Ten opatrunek powyciągał mi nie mało cierpień." H. Sien. S. pol. 1876. 29. „ Cyrulik domiósł, że przyłup do niego człowiek do opatrunku rany w głowie, która zdaje mu się pochodzić od kuli." Wisła 1887. 243. 3.

Opatrznościowy-a-e-wo przst. zrz. od opatrzność, z rzeczenia opatrzności, z natchnienia opatrzności „Hrabina widocznie protegująca młodego człowieka została opatrznościowo uderzona myślą zeswatania go z bogatą dziedziczką" D. Dol. Hybr. 143.

293

139.

Opchnąć st. cz. dok. posp. opędzić, wypstrzyć, zbyć „Tysiącem rubli nie opchnie tej podróży."

294
170

Operetka – i. ż. thi-tek rodzaj muz. opery komicznej przekwintnej w treści, w której muzyka dla uwydatnienia komiczności libretto przestaje być sztuką i przechodzi często w rozpasanie. (1)

Operetkowy – a – e właściwy operetce, tywjalny, szarżujący „Rzeczywiste fakta pozwala sobie ubierać w zbyt fantastyczne, operetkowe kostjumy" A. Urb. E. mar. 1885. 137. 1. „Podczas gdy w Niemczech mówi się „głupi jak tenor", we Francji powtarzają „głupi jak autor libretta operetkowego" Gaz. lubel. 89. VI. 1

(1) „Jak wiadomo, w każdej operetce, po większej części bohaterami są idjoci, a bohaterkami wesołe facetki. Z połączenia takich person wynika wesołość i głupota, które są treścią tego rodzaju utworów." G. lubel. 89. VI. 1.

295
141

Operować n. ca. rdkn. działać czynnie „Operacje w kraju naszym zakrojony asekuracyjne" G. nau. 1885. 138. 3. § robić operacyj chirurgicznej

296
142

Opętany-a-e — z mówiąc o drodze do przebycia, nie dobry, zły, przykry, nieznośny „Rozsądnie my kiedy do onego Zabłocia, mil cztery opętanych" Pf. Kraw. Strzelba 1878. 7 „Do Krytowa daleko?—A mila opętana, kozacka" Pf. Zb. 103. „Do domu miał jeszcze opętane trzy mile, po najgorszej w świecie drodze" Pf. Dlugosz 19-20 „Mieliśmy opętane dwie doby jazdy przed sobą" H. Sien. S. pol. 1876. 6.

Opieczysko-a n. ska rm. między, część lasu, gdzie palono smołę, potaż „bonnière z pierwsza zwała się „smugiem". Właściwa „pierwa" zawierała zwyczajnie barcie. Las „opieczysko" zowemy mieszał pięć smoły, potażu" K. Krajn. Jad. Jag. 1. 17

Opierścienić st. cz. dział. niby pierścieniem otoczyć „Wyszepki kwiaty się jedne za drugiemi – każde wieńcem siłowia opierścienione" Ż. Kwiat. I. 344.

Opinja - ji. ż. nje - nij. mm. łac. opinio, dostow. zdanie, mniemanie, w ogóle: rząd ludzki, przekonanie, jakie ogół ma o czemś „U nas opinja, jak u nasi chłopi, prud pozrostuę kaneta wtępuje z drogi, kłania się nisko i mitwy" Pf. Kraszew. 34. 8 „Opinja publiczna palcem takich wskazywała" ib. 46. 35 „Nie dba o opinię i dobrze się jej podoba z uciałością do bezwstydu dochodzącą" ib. 71. 108 „Renata przyjaciół opuściła się od kobiety, ostatecznie już w opinii potępionej" ib. 73. 167 „Do utwierdzenia o nim dobrej opinii przyczyniło się i to że biegle mówił po francuzku" Pd. Wsk 1878. 36. „Opinia publiczna jest potęgą, której się najwięksi potrzy lękają." Am. Wi. 1. 170 „Nie brakło kandydatów do ręki panny Antoniny, a opinia publiczna była w rozpaczy, że nie widziała dotąd, który z kandydatów najprzód do ołtarzu wystąpi."

J. Zachar. Bies. lit. 2. 660. „Takie zamięszanie Artuści byłoby świetnie w opinii parafialnej." ib. 690 „Sprzeczka ta dziennikarska odstraniała zakulisowe sprawy tych, którzy uważano jako rzeczywistych przedstawicieli opinii" Czas 1877. 74.

Oprojć - óro. um. bez l. proj. choroba mój wszi psa
cin u koni „Nabyć klasa gniada
za oprojami na nogach" JJ. Wars. 17. 29.

Opolerować ś. w. dkn. ogładzić, polerowaniem uczynić „Weź chłopca tego i opoleruj go trochę" T. T. Jeż. 2. 25.

Opolisterować ś. w. dkn. „Bardzo ukwiatkowuj wyjaśnia, ale do nas nie przypada, tu mnie się wszystko wydaje zandrewiałe, poniewaz, on nam zbyt opolisterowany, cały na zewnątrz i dla popisu." Fr. Kwar. 71. 119.

Opponent - a. m. nci nm. ten kto oponuje, stawia opory, przeciwnik, sprzeciwiający się czemuś „Po 14 latach gospodarki Towarzystwa... o którą właściwie nikt bliżej nie oglądał, znalazł się nieoczekiwanie, na odbytem przed kilkoma dniami ogólnem posiedzeniu akcjonaryuszów, opponent." Rola 3. 227. „Słuchano go uważnie, ale jego stanowiska znalazły opponentów wielu" Kwasz. 2. 222.

Zal.

Oponować cz. ndkn. wystąpować z przeciwnem zdaniem, opierać się, sprzeciwiać się, nie pozwalać „Wołamy o drugie pistolety... i że się to tak skończyć nie może... Sekundanci oponują, ale miękko" B. Bol. Sam. Pam. 216 „Kapelan domowy oponował mu, przywodząc pismo" Pr. Kwasz. 2. 175. „U mnie stoi sześć — ale ośm, niech kwitnie powiedzą — oponuje energicznie kobieta" A. Wilk. Fot. 1. 101. „Tu zawsze musiał oponować" ib. 108

Opozycja - ji. k. cje. nm. przeszkodzenie, powstrzymanie jakowegoś działania przez ~~postawienie~~ oparcie się mu, spór, powstroda czynna

między bierwna „Julja przewyża z kamieniem
stawiania oprzyrządzi" A. Wilm. Fot. 1.55

303
144

Oportunista - y. m. ści - stów mm. z łac. opportunus (ten co jest w porę i na swojem miejscu, dogodny) zwolennik oportunizmu, godzący się ze stanem rzeczy i do niego stosujący swoją działalność, „Oportunista Lebiedzie zalecia rządowi zdwojenie energji: rząd powinien nie zważać na rozwijanie czerwonych sztandarów" G. nar. 1885. 120. 3. „Żyd jest przedewszystkiem oportunistą, bo przedtym się zawsze przed siłą i powodzeniem. Kto wygrał partyę, bez względu na pochodzenie i narodowość, ten znajduje w nim towarzysza i przyjaciela" T. J. Chwil. Roku 5. 318.

304
145

Oportunistyczny - a - e - cznie przest. właściwy oportunistom i oportunizmowi „Egoista, oportunistycznie godzący się ze stanem rzeczy i szukający korzyści własnych w każdej okoliczności i zmianie" ~~Wisła~~ St. M. Dąbr. Wiek 1887. 53. 2.

305
146

Oportunizm - u. m. z łac. opportunitas (dogodna sposobność) oględność w traktowaniu rzeczy publicznego znaczenia, biorąc przystosowanie i godzenie się ze stanem nieistotnych zwłaszcza drugorzędnych rzeczy, tamowanie ducha opozycji „Może lepiej byłoby milczeć? Może lepiej powiedzieć: et, zbudzieje, oszuści, fałszerze są wszędzie - i przymknąć dalej oczy? Może lepiej byłoby nie „rozmazywać" tych faktów skandalicznych i nie pytać o ich pochodzenie? - Tak twierdzi wielu, dla których oportunizm jest alfą i omegą ich sądu" Rola 5. 133.

306
147

Opowiadawczy - a - e tyczący się opowiadania,
najszy jego cechę.

„Autor zdaje się że najbardziej powiódł sobie rodzaj opowiadawczy, bo trudno go epicznym nazwać" W. Szym. Tyg. Il. 1. 106.

Opowieść - i. ż. ści - i. mn. powieści, zdarzenie jakieś, wypadek z dziejów lub podanie opowiedziane „Historja tylko prawdą żyje, a tej prawdy tak mało w całej tej opowieści" W. Maleszewski Tyg. Il. 3.6.349.

Opozycja - ji. ż. cje - cyj um. łac. oppositio, oparcie się, sprzeciwienie się czemu, opór z'w rządzie parlamentarnym stronnictwo przeciwne rządowemu, panującemu „ W tej chwili cała uwaga otoczona jest na wybory w Bułgarji. Wiadomości te nadchodzą zresztą nader silną dziatalność ze strony opozycji" Wiek 1887. 226. 1

309
148

Opromieniać zł. cz. ndkn. Opromienić dkn.
rozjaśniać, niby promieniami otaczać
„Aureola gorącej modlitwy opromieniała twarz jego" J. Kras. 3. 235 „Cudniejszem dziecięciem niż nie Bóg nie opromienił żadnego z ludzi" Z. Kras. 1. 317

Oprzętarka - i. ż. kobieta przy gospodarstwie wiejskiem (dworskiem), oprzątająca dróbi trzody chlewnej. Kuj.

Oprzętać - ab - a nd. cx. cont. robić oprzęt w gospodarstwie wiejskiem

Oprzęt - ętu m. czynność oprzątania, t.j. zrobienie porządku i nadania pracy, naprzód i t.d. wszelkiego inwentarza żywego w stajni codziennie godzinach t.j. rano, w południe i wieczór; wszędzie Kolnie ij do czynności wiejskiej „Zawsze po oprzęcie idzie spać."

311
150

Oprzytomnić st. ukr. dkn. przyprowadzić do przytomności, obudzić z zamyślenia, zapomnienia się, zmieszania „Już ja się sam zaprowadzę do pałacu, a wtedy się tobie oprzytomni." JJ. Kraszew. II. 27 (1)

~~Się~~ Oprzytomnieć st. maj. dkn. przytomność odzyskać „Starościc dopiero ochłódł i oprzytomniał, powiódł obłąkanemi oczyma po izbie, i zwolna krwawem chwiejącym wyszedł z dworku" JJ. Ukrasz. 2. 40. 47. „Potrzebował się przejść nieco ochłodzić, oprzytomnieć, nim się odważył próg jej domu przekroczyć" W. Pol. Kłyb. 124. „Oprzytomniał, odzyskał pamięć." JJ. Kraszew. Tyg. powsz. 1882. 83.

Varia

(1) „Ten poczatunek oprzytomnił córkę. Witała i zajęła się robotą" M. Dal. Pam. Dziady 212

Optymista - y. m. ści - stoco mm. z łac. optimus. najlepszy, zwolennik optymizmu, człowiek upatrujący we wszystkiem dobrą stronę, i zadowolony ze wszystkiego, „krążyła wieść po wieśniaczych wiejskich, że pod drewnianym domem jest lamus, a w nim kilka beczek z rublami dodawała optymizmu wiejscy, dziad i gajowy" J. Dzierż. 1. 7. „widzę, że nie przekonam pana... względem kobiet jesteś pan optymistą." A. Wilk. Żoł. 1. 56. Optymistka - i. z. stki. dek mm. „Uczynił mnie optymistką; przyzwyczaiłam widzieć na świecie wszystko dobrem, zasłużonem, sprawiedliwem" J. Kraszew. 3. 14. „Młodość bywa optymistką, zwłaszcza względem kobiet" M. Gawal. Rum. i pow. 8. 307.

Optymizm - r. m. pogląd filozoficzny, według którego (cały świat) wszystko co istnieje i istnieje na nim, jest dobrem. „Optymizm prowadzi postępowanie zadowolenie ze wszystkiego i upatrywanie we wszystkiem dobrej strony" „Optymizm prowadzi do zawodów" Z. Mell. Zioła. wiersz. 5.

Opuklevrzać st. cz. ndkn. w puklevrz zbroić „I krowzy Mojżeszz, co to Panu gwoli, cudem lud wywiódł z egipskiej niewoli, i brzacia Judy czoło opuklevrza (ric), i miotą drżą stawego przymierza" W. Bol 1. Bach. hetm. 25. ? sprawdzić z innem wydaniem.

315
152

Opustka - i. ż. -stki - 1 tek mn. druk. wyraz recenzji, opuszczony wyraz lub zdanie przy składaniu.

Opust - u. m. opuszczenie, zmniejszenie cyfry pewnej należności przy jej odbiorze. „Opust podatku gruntowego z powodu szkód wyrządzonych przez nieprzyjaciela... Opust ten za szkody polne przez owady nie zdrowe, według przepisów nie należał się z prawa, lecz pozostawiony był uznaniu ministerstwa skarbu" Kur. Krak. 88. 159. 2.

316
153

Opylić st. ir. dkn. zapylić, pyłem pokryć, zakurzyć „Ujrzał czterny ładne konie, trochę zmęczone i opylone, koczych podróżny, a na koźle lokaja.." J. Kras. 2.39:7 „Na co tylko padło oko, zasmolone było, opylone, zmęczone, stare, zużyte" ib. 23. „Wniósł na tacce, dwa wątpliwej czystości kieliszki, i butelczynę opyloną." ib. 83. Zw. przeciw. zmaz. oczyścić z pyłu, otrzepać „Opyliwszy surdut, z biczem w ręku wyszedł na podwórze.." W. 72.9.

Oramina - y. ż. my. nie mm. z rola zovana
v. Zajęcie w lecie robią robić nowy na
północnej stronie w oraminie, szuka-
jąc. chłodu" W. Pol. 7. 284.

318
155.

Oranżerejny - a - e znajdujący się w oranżerji, wychodowany w niej „Ogromny bukiet oranżerejnych kwiatów, okazy wazon z saskiej porcelany" Pr. Krasz. 17. 45. fig. „Albinek rosł w pierwiosnkach... oranżerejny ten kwiatek błyszczał powabnemi barwami" ib. 58. 26.

312
156

Orator - a. m. rzecz. -ów. rus. Tac. mowca, krasomówca „Sam orator, chciał też słynąć z elokwencyi rzymskiej.." Z. Kozik. Z. twow. 1887. 287. „Dałeś się pan przerazić elokwencji naszego oratora, który mówił tadnie" M. Sawal. Pism. 23. 331.

Orbita - y. z. tył. bit mn. tae/linja, która zakreśla planeta w swoim biegu na około słońca ; jama oczna, oczodół „ Z fantazją wsadzony w orbitę monokl " Nul Orzeszk. 18.73.

321
157

Orderek - rka m. rki_oco mm. zdrb. malowniczy. ~~podrzędny~~ niższego order, Ten z miechowskim orderkiem pieczyk posiwiały A. hr. Fr. 1. 271.

322
158

Ordynacja - ji. ż. ↄ zaordynowanie, przepisanie lekarstwa, mianowicie recepty, w tym królikiem czasie było jéj w tej bezpłatnej lecznicy przeszło 1200 konsyl i około 3500 ordynacyj." J. Lam G. lwow. 1886. 175. 2.

Ordynacyjny - a. m/l ↄ i Ordynator - a. m. ten, kto lekarz ordynujący w szpitalu lub innym publicznym zakładzie, w przeciwieństwie do lekarza, mającego w prywatnej opiece „Wezwały do drzwi, na których był adres lekarza. Był to ordynacyjny pana Anioła" P. Zach. G. lwow. 1885. 100. 1. „Ordynacyjny zakład ma opowiadać swoje widzenia i sposób, w jaki traktował chorobę" P. Nowy. 1. 442. „Lecznicy ma poprawić do których, a których dwaj pierwszy obowiązki ordynatorów, byli nazwani profesorami" Rolle G. lwow. 1885. 125. 2.

(1) ↄ służący na ordynacyi „Konkurs na służbę tabl. brak wielki, zarówno ordynacyjnych, jak stołowników" Ekho 1878. 240. 1. Fajf.

Ordynować ↄ. ndk. zaordynować dkn. ↄ przepisywać lekarstwo lub sposób zacho-

wania się „Żona moja dostała jakichś kolek. Doktor nam zalecał zagraniczne wody."
Marca 1871. 8.

159

gminny,

Ordynaryjny-a-e-ę prospolity, nieokrzesany, grubych zwyczaiów „Niemiętnie odzywała się do ludzi, jak zwała, ordynaryjnych" Pam. Kraw. Wiek 1877. 286 „Jakże panu by się słuchać zmiłuj to ordynaryjnego gadania, choć to historyje i awantury." ib. 288 „Mieszczki gadatliwe i ordynaryjne, z głowami owiniętemi w jaskrawe chusty" El. Orz. kuw. war. 1878. 254. (1)

Ordynaryny-a-e. przysp. pow. zepsute, w temże proporcj. wyjątkowem znaczeniu „Świadek opowiada, że znał Franciszkę od maleńka, mogła już mieć 37 lat, była „ordynarna" dziewka" Sąd. Sąd. w Nowowi G. nar. 1882. 287. 2. (1)

Zordynaryniec dm.

Ordynaryniec mj. ndkn. ordynarnym, ordynaryjnym się stawać „Ożeniłeś z edukacyją tylko między wami ordynaryniejesz" H. Sienk. Tyg. pol. 9. 622. (2)

(1) „Ordynaryjna, bardzo ordynaryjna. Te kobiety bez wychowania dziwnie na mnie sprawiają efekt" A. Wilk. Wołyń rob. 174. „Nic mnie odpowiedniej inaczej, jeno ordynaryjnem

i niesprawdz „szyrokowniamem" brutalnem"
Rola s. 307. „Litował się nad położeniem kobiet
tej wyższej sfery z całowiekiem ordynaryjnym, niedowcipnym" Z. Morzen. 1. 29. „Zdawał
przez oszczędność pałac ordynaryjny tytoń" M. Bal. pam. diady 193.

(1) „Niby gniewała się bardzo, mówiła mu
że z niego niepoliczny człowiek... mówił pannom takie ordynarne dusery"
M. Bal. pam. diady 110.

(2) „W rozmowie widać było, że umysł jego nie rozpieszczał i nie rozdymał"
M. Bal. pam. diady 144

324
160

Organ - u. m. ś w l. mn. - organa; pismo periodyczne, dziennik prasowe uważany jako tłomacz przekonań, życzeń, dążności pewnego stronnictwa, partji, społeczeństwa i t.p. „Teatr ten posiada, podług zapewnień miejscowego organu, niezaprzeczone talenta" Now. 1878. 140.

Organizacja - ji. ż. 6cz. l. mn. organizowanie, urządzenie ś ta z l. mn. cje - cyj. toż samo, co organizm. ob. (1)

Organizm - u. m. my. mn. ustrój cielesny człowieka Organizacja „walka pomiędzy temi dwoma pierwiastkami o tyle była jeszcze gwałtowniejsza i krwawsza, o ile się odbywała w organizmie niespokojnego, gorączkowego temperamentu" Z. kwark. 4. 230 „Barokowym ten gorączkowy byt raczej moralny niż fizyczny. Organizm ciała otwarł mu tylko za pole do objawienia się, ale sam został nienaruszony." ib. 5-57. „Dotknięcie jej rzeczek jak iskra elektryczna, wstrząsnęło całym moim orga-

niżnem" Ż. Mell. Groch. wian. 14. „Ten siódmy zmysł, czy władza ducha, w dwuźmiennych organizacjach, w wyjątkowych położeniach spotężnieje się niezmiernie" Jf. kwasz. 72. 84. „Staś, była to jedna z tych organizacyj dziwnych co, jak Salamandra, żyją w ogniu" ib. 32. 8 „wydawał nawet na organizacyę poety nie człowieka czysta" ib. 2. 182. § fig. „Formalizm jest klęską urzędnictwa i on to paraliżuje rozwój organizmu państwa" Wiek 1885. 246. 1.

(1) § meton. coś zorganizowanego, funkcjonującego podług regularnej organizacji „Było tylko trochę wolnej ziemi polskiej wydarłej Prusakom.. z której natychmiast organizował wojsko. Młoda ta organizacja rządowa była regulaminem i kodeksem wojskowym francuzkim" Wiel. Dluzew 23. 227.

325
161

Organiścina - y. ż. ny - ścin. mn. słowa organisty „Jak się ma pani organiścina?" Z. Kawk. 5. 123. (·)

Organista - y. m. ści - słowo mn. ś jako pron. miewa 2 powyp. „organistego" „Ramo słowice powr otwarte okno zbudziło organistego" JJ. Krak. 72. 36. ś powy. słowiowo: „nie organista, nie potrzebiewa" = nie wybredny, nie grymaszący, powyjmujący co mu dają.

(·) „Zapytaj organiścinę, a ona ci powie" A. Wilcz. Woły 106. 169.

Organizator - a. m. rowie - ów mn. ten kto zaprowadza organizacyję, organizuje „Organizatorowie Towarzystw finansowych, rujnujący akcyonaryuszów zbogacający założycieli" Wiek 1886. 148. 2. Tel.

Organizować -cę -zuję st. ks. ndk. Zorganizować dk. urządzać, zaprowadzać organizację, ujmować w ład i porządek w celu doprowadzenia do prawidłowego funkcjonowania „Trzeba przecież, aby ktoś, natchniony razem obywatelską i filantropijną myślą, zorganizował ten przemysł, trzeba aby ktoś podał mu rękę" M. Tow. Dłuż. 22. 386. „Było tylko trzeba wolnej ziemi polskiej wydartej Prusakom ... z której zaraz by organizować wojsko" Wil. ib. 23. 227

328
162

Orgja - ji. ż. gje - gji mn. - grec. rozpustna biesiada „Był w pobliżu człowieka, który nie pijąc nie, znajdował się w towarzystwie ludzi po orgji szalonej upojonych i rozgorączkowanych" J. Kraszewski Sta war. 3. 64. „Pić, tańczyć, kochać, to życie rozkosznie! życie bez orgji nieco piosnki trzeźwie!" Mucha 1871. g. Dod.

329
163

Orjentować się sz. zaim. zwr. dk. Zorjentować się dk. franc. s'orienter, rozpoznawać miejscowość, starać się zrozumieć sytuację, zastanawiać się wśród jakiejś bolesnej niepewności „Wstał z ławy i gorączkowo począł się orjentować, szukając drogi ku dworkowi" Z. Uwar. 2. 40. 43. „Dziś odpoczywam i robię wycieczki dla zorjentowania się tylko" D. Dol. Sam. Sam. 9. „Rozglądał się w miejscowości, żeby w nocy mógł się zorjentować" Dodz. opow. hist. 209. „Nie mogli się zorjentować, czy ja to jestem ja, czy nie ja" A. Wilcz. Fot. 1. 143. „Kozak ma niepojęty talent orientowania się; nigdy nie zagnieździ się tam, skąd wpaść się nie zwykł. Człowiekowi trudno dojrzeć, bo pierwej wyrachować jak daleko zabrnąć się zwykł. Nie przetrzeć mu drogi, nie wprowadzi na bagna, bo człeka pierwszy raz bagno w jakim kraju zgadzie tedy nie prze instynktem ścieżki i powstrzymki,

których trzymali się ludzie." A. św. Św. Dz. II. 154

„Trudno zaprawdę zorjentować się w tej chaotycznej atmosferze faktów, obrzędy i zdarzeń! W gazetach nadprzyrodzonych znajdujemy często o jednym i tym samym dniu mnóstwo wiadomości pochodzących z tego samego źródła, traktujących o tym samym przedmiocie, ale całkiem ze sobą sprzecznych" Wiek 1888. 22. 2.

330
164

Orkan - u. m. ny-ów (wyraz amerykański uviken ob. huragan) straszliwa burza tropikowa, zwyczajnie pod zwrotnikami cf. cyklon „Kapitan jak wrosty do desek, patrzał na ten straszliwy żywioł nie nowy dlań z zimną krwią starego marynarza, który nie jeden orkan przebył na chińskich i japońskich wodach" B. Bol. Tel. I. 225.

331
165

Orkiestra - y. ż. styr - estr mm. ś. pj. w znaczeniu towarzystwa, kompanji. W tem znaczeniu wychodzimy do tej postaci, która w orkiestrze młodzieży stanowiła nieco odrębną, prawie potrebną." P. Tygod. 58. 41.

Orkiestracja - ji. ż. to samo, co instrumentacja, układ utworu muzycznego na orkiestrę t. j. na rozmaite instrumenta „Muzykalny fraszek Offenbacha jest pełen świeżych i melodyjnych pomysłów. Orkiestracja jest słaba, nawet uboga, ale co to znaczy." Tydz. 1. 310.

Orkiestrowy - a - e, od orkiestry, wykonany przez orkiestrę „Rozbrat biorąc z ustawą formą oper włoskich, nie posługuje się arjami i całą uwagę przelewa na akompaniament orkiestrowy" J. Ilustr. Tyg. powsz. 1882. 10.

Orlicz - a. m. cze - ięcia mm. zdrb. orzeł, orlik

fig. rycerz pod znakiem orła walczący, polski wojownik, polak „Ej bądźże mężna, gdy posłano w dziecze na sprawę Bartka skrzydlate orlicze!" W. Pol I. pam. kotem. 49.

166

Ornament - u. m. ta - ów. mm. Ornamenta - cja - ji. ż. cje - cyj. mm. łac. ornamentum, ozdoba, wszystko co służy do ~~do dekoracyj nego~~ przyozdobienia", „Cały budynek bogato zdobny ornamentami" Echo 1878 188. (:) w architekturze, dekoracjach, piśmie, druku i t. d. „Nie mam talentu do ornamentacji. Rysuję tylko mapki i to z potrzeby... nie osobliwie" D. Pol. Dzien. Sev. 99. „Tablica marmurowa, jakby tarcza herbowa, z wypukłym na niej toporem, otoczona ornamentacjami, pięknie w marmurze rzeźbionemi" Wiek 1885. 119. 3. „Srokowy wieniec i rogi, to nie tylko najtrywjalniejsze z ornamentacyj, lecz jeszcze najdotkliwsze z cierpień" Z. Mell. Srok. wiem. 1. Ornamentyka, i. ż. „Kazał mu wyrzeźbować głowę z antyku. W dwa tygodnie później dał mu pracę w orna-

mentyce teatru... oprócz tego lepi wielkie
dzieło pod okiem mistrza "Lewer Wiek 1885-
281 a.

§ w znacz. moral. ob. przykł. pod „~~trucia~~ patolo-
giczny"

334
167

Ornitolog - a. m. gowie - gów um. z grec. Ornis, 2 przyp. ornithos ptak i logos, nauka, naturalista zajmujący się ornitologją

335
168

Ortma - y. ż. „U ks. Krasińskiego: pieśń o półku Igora „ortmy, kwiecky, opończe, kławaty" wierzchnia szata, właściwie to co okrywa, osłania, od słowa turec. „örtmek okrywać, osłaniać" Ant. Muchl. Źródłosł. 97.

336
164

Ortodoks - a. m. ksi-ów mm. grec. trzymający się ortodoksji, prawowierny, ściśle ~~wy~~ wykonywający przepisy kościoła „Właśnie teraz najjaskrawiej się objawiła walka ortodoksyi z liberalizmem" Tr. Warsz. Wiek 1877. 146.

Ortodoksja - ji ż. bez l. mn. grec. orthe doxa, czysta nauka, przekonanie religijne zgodne w ścisłem znaczeniu z nauką kościoła. „Sprawą najważniejszą obecnie w Niemczech, jest walka ortodoksji protestanckiej za swobodą religijnych przekonań." Fr. Krasiński 1877. 146.

358
170

Ortopedja - ji. ż. bez l.m. z grec. orthos prosty i pais z przyp. paidos dziecko, dosłownie prostowanie dzieci, nauka mająca na celu usuwanie zboczeń w kształcie ciała.

Ortopedyczny - a - e od ortopedji „Ortopedyczne doświadczenia ze mną nie powiodły się.. garb rosnął jak na złość" wyjaśnienie." Pr. Krwawy. 2.16. 84.

Oryginalność – i. ż. bez l. mn. z ekscentryczność, dziwaczność, nieskrępowanie się formami „Wdzięk niewieści, młodość, naostatek pewna oryginalność i świeżość w obejściu, podziałały nań bezwiednie" Jl. Kraus. Wiek 1878. 20. „Ubiór miał bardzo przyzwoity: skromny, skromny, bez najmniejszej oryginalności" An. Wi. 5. 74. z zwariowaństwo, niezwykłość „Emocja taka bawiła ją, oryginalność położenia, w jakiem się znajdowała, łaskotała jej fantazyę" M. Bal. Dia. mucz. 224. „Skoczył ze zawrzeszczenia radosnego aby się rozejrzeć po otoczeniu tej dziwnej istoty. Było ono do niej podobne. Charakterne trochę, niezkrzesłane a pełne kapryśnego wdzięku i niecodziennej oryginalności" Hej. G. Lwow. 1887. 131.

Oryginał – a. m. ły – ów nm. dziwak, ekscentryk, człowiek nie trzymający się przyjętych form, nie troszczący się o zdanie i sąd ludzi „Oryginał! zapewne że oryginał!.. gdyby chciał nie mieszkałby gdzieś tam w młynie, ale tu by panował" J. Dzierzk. 2. 122 „A mój biedny.. oryginał!.. oni go mają pewnie za wariata! bo on z tych ludzi nie jest, i żyje z Bogiem i kwiatami,." ib. 125 „Patrzy, na co nikt patrzyć nie chce i widzi, czego nikt nie widzi! Patrzy i widzi jak trawa rośnie, jak się rozwijają pączki, jak pracują owady. To jest niezmierne i jedyne podobno zajęcie naszego oryginała" ib. 134 „Przed 15-tu laty, zupełnie się usunął od rodziny i znajomych i uchodził za wielkiego oryginała" Wisła 1885. 283. 3. „I ja wariat, chciałem mojej córce potrzymać z tym oryginałem" St. Dogust. 1. 10. „Dawniejszy świat wytwarzał

wiszej indywidualności, wiszej oryginalności; dzisiejszy stwarza ludzi na pozór przynajmniej do siebie podobnych, ale wtarnie te pozory przynajmniej do monotonnej jednostajności..." K. Chłęd. Sylw. 179 - „Przy całej zacności charakteru i serca, miał naturę despotyczną, niecierpiącą oporu. Uważano go za fantastę, dziwaka, oryginała potrzeba." M. Zawal. Dziwn. 23. 211.

Orzec. cz. dk. określić, zdefinjować ś. stanowczo zamyrokować, rozstrzygnąć. „Rabinat zapytany w tej mierze orzekł, że według przepisu talmudu, było to u żydów zwyczajem" Sbór. sąd. Z. nav. 1882. 288. 2.

„Na podstawie dokonanych oględzin orzekli znawcy, iż Franciszka była w ciąży" ib.

Orzekać cz. ndk. „W kwiecie orzeka rabinat, że niemoralne prowadzenie się ojca narzeczonej, może według przepisów talmudu zaszkodzić jej reputacji" ib.

Orzeczenie-a. n. czynność słowa orzec. zdefinjowanie, określenie „Starożytni uczyli, że sztuka jest naśladowaniem natury, nowożytni, że jest jej uidealizowaniem. Nie myślimy tu rozstrzygać, które z tych orzeczeń lepsze." T. Krup. Tyg. Il. 2. 16. 137.

„Doktorowie orzekli zgodnie, że chory cierpi na zapalenie tkanki" Z. nav. 1882. 299. 4.

171

Orzeł - orła m. orły - ów. mn. ż fig. człowiek
wjalny, wysoko wzięty, dzielny
i bystrego pojęcia „Złote serce, głowa
otwarta, ale nie orzeł jednakże" Fl.
Kraw. 19. 73. „Stefanek, który wcale
na orła nie wygląda, domyślił się
jednak po co wyjechałem z domu" B. Bol.
Bam. Bam. Sb. 3 w l. mn. „Orły" nazwa stan.
dany ze znakiem orła, pozen. wojska
„Gdy orły nasze lotem błyskawicy spa-
dną w dawnej Chrobrego granicy." Ad.
Mick. 3. 339. „Rodzina moja należała
do tych które wiernemi pozostały pra-
wej dynastyi, ale ja wyjeżdżony na świat
w dniach upadku tych orłów, co nasze
wielkości tak dalekie rozmiosły, w ko-
tebce jéj zdałem się renegatem tradycyj
rodzinnych. Zamiast kochać Barbonów, po-
czytam kochać Francyę." Fl. Kraw. 7. 16. 83.

Nerk

Tjon

§ „w orła," rosyjski zaprzęg w trójkę koni, z których dwa poboczne mają wygięcie na zewnątrz szyje, nakształt orła dwugłowego. „Ubiera się w narodowy moskiewski strój i trójką koni (w orła) urządza kulig na mieście" G. Nar. 1885. 44.

Orłeček - čka. m. zdrb. znak orła na monecie, guziczek, plombie, cechach wozicznych, i t.p.

172

Oźwiąć ś. ż. dk. ś Oźwiązać ndk. pop. oźwiązywać, oźwiązywać, opowiadać „Oźwiązywać tej formie nabycia własności, jak. zamiana, z pewnością jedna strona się oźwiązuje" Micha 1878. 2(1)ś ogrzać, oćwiczyć w karty „Gra po całych nocach, a nie umieją grać, zawsze przychodzi oźwiązywać, a czasem w dodatku i uźwiązywać" Kur. Świąt. 1871. 34. 4.

(1) „Trzeba ci wiedzieć, że to jest pinez obywatel i myśli że mnie oźwiązać" A. Wilcz. Tyg. powsz. 1882. 195

344
173

Osadzić st. cz. dkn. Osadzać ndkn. z „osadzić konia," wstrzymać go nagle w biegu „Dworzanin nadgonił, na koniu Kahowickim z hetmańskiego stada i osadził go zjadło" W. Pol 3, 156. „Jeźdźiec spiął swego konia i po kilku tamsadach osadził go na miejscu" J. Korzen. 2. 51.

Osamotnienie - a. n. bez l. mn. pozostawienie kogoś w samotności, bez towarzystwa ludzi „Fortunat uznał coraz większy smutek osamotnienia" J. Zachar. Diés. lit. 5. 5

Osamotniony - a - e pozostawiony w osamotnieniu, samotny „Wróciwszy do domu, musiała się uznać bardzo osamotnioną" B. Bol. Brud burzy 5.

346

174

Osiem – ośmiu ż. lub Osim ż. dawna forma ośm, z powodów ortofonicznych dziś powszechnie zastępowana i wyjątkowo tylko w użyciu. W mowie i poezji ludowej zawsze brzmi „osiem". „Dawiśmy za granicą wtenczas, w roku pańskim tysiącznym osiemsetnym szóstym" Ad. Mick. 3. 172. „Dam skrypt oblatowany i osiem procentów" Pr. Kraw. Wiek 1878. 25. „Toż kiedy cerkiew dzisiejszą świętono kończy się latek trzydzieści i osim" W. Syrok. Sam. 4. 33. „Osiem dni pełnych minęło od tego czasu" Z. Kozak. 4. 245. „Posacz mospanie wiele nie tada: z góry dostanie osiem tysięcy czerwonych pono" S. Orzesz. Zaop. wij. 46. „Uwiódł ci ich osiem i dziewięć wiedźm" O. Kol. 1. 70. „Osiem lat upłynęło od opisanych wypadków" Pr. Kraw. Czesn. 142.

347
175

Oskarżyć ss. cz. dźw. ę fig. posądzić, przypisywać co komu, domniemywać się czegoś w kim, Z tej rubryki niemylnowej sądząc, oskarżyć można było przybywającego o zbytnią oszczędność, trwałą bowiem być musiała i na wszelkie przygody obwachowaną JJ. Krasn. Król. Bond.

348

176

Ośli - a - e ż „ośla ławka" w szkołach, na której ostoi to jest niemówi zadzwonu cf. ostowski „ brzy pie cu stała osobna ławka, a nad nią wierszyk napis: scamnum asinorum t.j: ośla ławka" Fr. hr. Skarb. p. stan. 10 „ Co! wy piknicyści od nas? a zostawcie ty mnie, co wiecznej jeszcze ośla ławkę zajmować?" ib. 13.

177

Ostowski - a - ie od ostów t.j. mieszków, ośli.

„A trzeba ci wiedzieć, że mnie w szkołach był sławny osioł. Bratem w dziesiątą tamtejszą ostowską na kilka lat w każdej klasie" St. Swiat. Echo 1878. 246.

s. dzw. Osładzać cmtn.

Osłodzić - ił - i. Św znacz. uwal. zmienić, usunąć zaniczyć
wcześ uczucie złego, niepryjemnego, przykrego, dolkliwego „ Dyplomaty znacz, aby osłodzić odmowę" A. Wilk. Wołyń 201.

Ostupiałość – i. ż. stan ostupienia, odrętwiałości, niemrukości na wszystko. ~~Towarzysz to mężowisko go z ostupiałości~~ „Mój kochanny, że dziś ci się zebrało na dworactwo... a po co mi ty to gadasz? – Do wasz – odpuść z ukłonem – a myślmy wszyscy z tego pomieszania jego, które go mężowisko z ostupiałości, nieśmiałości uczyniło" Jr. Kr. an. 71. 95.

352
178

Osman-a. m. nowie-ów, Ottoman-a. m. ni-ów m.
„Osmanowie, ottomani Turcy, w tucz. przymiotnik osmański i w arab. osmani znaczy pochodzący od Osmana t.j. potomek Osmana, założyciela dynastji panującej po dziś dzień w Turcji od 1304 r." A. Michl. Źródłosł. 97.

Osmana subst. ż. „w osmanę" warzeń do kupy, zmięszań co, zwoać kilka różnych kawałków w osmanę t.j. do kupy. ~~O. Ja~~ Kujawy. O. Kol. 4. 274. ad Dl.

179

Osmarować -ál -rujé n.a. dłuc. z zawł. – piórem, skrytykować, opisać ze złej strony. „To jest nasz artystyczny recenzent, z nim trzeba ostrożnie, bo pisze zjadliwie i umie osmarować" A. Wilk. Woły 66. 75.

Osmutnieć st. wj. dkn. smutnym się stać „Halka płakała w kątku... tęskniła za piaszczystem błoniem wioski w której się urodziła.. widok Dosi rozbudził w osmutniałej dziewczynie serdeczne jakieś wspomnienie.“ Fl. Kwart. 72. 115

355
180

Osmyczyć st. c. dkn. posp. ograć w karty

„Chodź do kocia, osmyczym go w preferansa" Kur. Świąt. 1869. 51. „Krzio, po drugim, czy trzecim robrze, osmyczył niedzie." ib. 1874. 36. 3.

Osobistość – i. ż. ści ust. ś w potocz. mowie osoba, ktoś, figura „Cichutko opowiadano sobie historyjki o wielkim Księciu, o jenerałach jego, o Grabowskim, o Szamowskim i innych nienawistnych osobistościach" B. Dol. Pod buzą 65. „Josio Knoblauch stał się osobistością, która zaczął się interesować cały świat nauczycielski" Rola 3. 221.

357
182

Osobnik -a. m — ś. indywiduum, jak ałe kwiek istota nie ważana odemnie, niepodziałnie „Gdzie autor widział takie osobniki i taką gromadę ludzką, na jaką nam w swojej ko-medji patrzeć kazał?" St. Krzem. Dziennik 1882. 357. „Do to powiadam Panie dobrodzieju ortowiek to się u nich nazywa osobnik" Wł. Zag. Pam. star-pan. 18.

Osóbka -bka m. -bki -ów ms. posp. osobnik „na osóbkę" = osobno, na osobności „Stara kubina z małej miseczki na osóbkę jadła, jako że się się nią parobcy brzydzili, bo była pełzgych oczu" M. Konopnicka Kur. Codz. 88. 237. 1. ś. „Osobki" zam. na osobności jedzenie, posiłek w ogr. obiadu „że osóbki to cyrkiel niepotrzebny ambaras."

358
183

Osobowy-a-e osobom służący, przyuczeniu
„pociąg osobowy na drodze żelaznej" służący wyłącznie dla przewożenia pasażerów to jest osób nie towarzyń „W pociągach osobowych kolei Warsz.-Wiedeńskiej zaprowadzone ma być oświetlenie gazowe" Wiad. 1887. 85. 3
„Od przedmiotów na Wystawę wystanych opłacać będą wystawcy połowę ceny kolejowej; również tych połowę ceny opłacą wystawcy od biletów osobowych" G. Lwow. 1887. 132. 3.

359

184

Ospałość - i. ż. bez l. mn. ↄ fig. o sprawach, stosunkach, interesach, braku ruchu, ożywienia „Giełda była w tygodniu ubiegłym obrazem zastoju i ospałości" Nowe wiedz. 1877. 13.

360
185

Ostaje - vid um. prav. ⊕ ostaje ostajne dragi
„Odprovadita go tam ak na ostaje" 02
Zmavlodza O. kot. 1. 83 ch. 02

361

186

Ostatnio przest. ostatkowanie, ostatni raz, w końcu, dawn. niemiecko: ostatnie „Dawał koncert i pomimo rozgłosu, jaki go z racji Oscara, a ostatnio z Anglji poprzedził, w sali były pustki" Gaz. Bydg. 23. 387.

362

187

Ostatni wtorkowy - a - e od ostatniego wtorku
czyli ostatniego dnia zapust, zapustny
„Panna Tekla tłuściutka jak pączek ostat-
ni wtorkowy" J. Dziewk. 5.39.

Ostentacja – ji. ż. Przykł. „Tańce, biesiady, ostentacje, hałasy w chwilach takich solennych, są to zabytki jeszcze średniowiecznych czasów" Z. Kaszk. 5. 95. „Żadnej kościelnej ostentacji na pogrzebie nie życzył sobie mieć nieboszczyk" Now. wiedz. 1877. 13.

Ostentacyjny – a – e. pot. Pełen ostentacji, pozierchownej pompy, świetnych pozorów. — nie przysłowek. Z ostentacyją, w sposób zwracający uwagę „Na brak gości uskarżać się nie mogę. Radca jest tak uprzejmy i tak miły a tak ostentacyjnie przyjmuje, iż na nuż dom wszyscy taskawi" B. Dol. Dzien. sen. 216. „kobiety nie mogły darować Alicji, że tak ostentacyjnie i wyzywająco kokietowała mitodego człowieka" Świat. 1882. Dod. 215. A. Wilcz. „Właśnie w tej frakcji co tak ostentacyjnie rozwija sztandar demokratycznego postępu, najmniej było śladów tych stowarzyszeń robotniczych" Wisła 43. 271. „Podwyższ wóz, przeciąć głowę i

Okulacyjnie trzymał go przed rozdziawionemi ustami – zdaje się, że tylko, wstrząsnął się i dławi się" Sewer I. Lwow. 1887. 96.

189

Ostoja – ji. ż. jeji mn. przystań, schronisko, miejsce w którem się chętnie przebywa „Że tu dobra dla statków ostoja, tu i przybijąc nasi tu do brzegu" W. Kol 3 Kazań 74. „Toż Bóg dał skrzku świętą ostoję, gdzie, gdy go zmogą żywota znoje, rad ciężkie brzemię chwilowo składa" S. Pruss. Żegn. wój. 145 „Od rzeki do kota rozchodzą się rowy, gdzie żaby odwiecznę znachodzą ostoję" S. Pruss. Pow. poet. 3. 30.

190

Ostracyzm - u. m. -zmu - ów mn. w starożyt. Grecji wyrok skazujący na czasowe wygnanie z kraju obywatela, którego powodzenie i stanowisko za niebezpieczne dla wolności narodowej i spok. publicznego w obejściu się z pewną grupą lub klasą ludzi, wzbronienie jej pewnych przywilejów, usunięcie się od niej ogółu, w skutek nacisku opinii „Stało się jakoś, że nagle jak od zapowietrzonych, odsunęli się wszyscy... Najniebezpieczniejszym ostracyzm ten stał się kucharce, która i tak wiele tego miała frasunku na głowie" D. Dol. Świat burzy 112.

366

191

Ostrzyżynowy - a - e od ostrzyżyny, z ostrzyżyny
drzewu z rodzaju malin, kolącego i roz-
cinającego się po ziemi, „Dzięcie, przysłaje-
ne kolana pada, w ostrzyżynowe uwikła-
ne sidła" Jul. Stark. Chan. Kata 28.

192

Ostrokościsty - a - e, o ostrych i sterczących pod skórą kościach, wychudły. „Landary stawy bardzo porosły, wtoku cztery konie ostrokościste" Kraszewski 1878. 52. „Zobaczyłem żółtą bombę pana Michała, ciągnioną przez dwie ostrokościste szkapy" A. Wilcz. Tot. 1. 189.

193

Ostrołukowy - a - e budow. o ostrych łukach, mówi się o stylu w budownictwie „Kościołek ten w stylu ostrołukowym, zbudowany z czerwonej cegły, jest zabytkiem XIV wieku" W. Krzyb. Tyg. Il. 2. 6. 313.

Ostrowiec - ca. m. prow. ostrów, kępa, wyspa
„Słuchem słowików w ostrowie ciemistym" S. Pawl. Pow. poet. 3. 80

Ostrówek - wka. m. loki - ó ó m. prow. luj.: kępa, mały kawałek pola otoczony łąką lub błotami

370

195

Ostrożasty - a - e mający ostrogi „Biegusi kogutki czubate... szeroko wyciągają ostrożaste pięty" Ad. Mick. 3. 123

Ostrz-a-e ż mujsk „ostre pole," gdy ziemia zmarznięta i gruda „Może już z polowania?– Byłem w bliskim gaju, ale psy nie goniły, bardzo ostre pole" A. hr. Fr. 1.75.

372

196

Oświadomiony - a - e świadomy czego, mający o czem dokładną wiadomość, wiem, wiem - odemnie ja z prawdą dokładnie oświadomiony" W. Ukr. Wiad 1878. 2.

197

Oświadczać-ać-a św. cz. ndk. Oświadczyć-ę-y
dkn. ś-kogo, używaniem czyjem imie-
niu prośbę o rękę panny ś-się św. tamt.
prosić o rękę panny Da siebie ś prow. lud.
Kuj. mówią oświarczać.
Oświadczyny-czyn. nm. oświadczenie się
albo oświadczenie kogoś o rękę panny.

374

198

Oświecić st. ch. dhm. z „Oświecony" ekspt. rem. ja-
śnie oświecony, mówiąc w Jej osobie „W
izbie gościnnej nietad był, ale oświecony
na to nie zważał... siadł" J. Krasn. Sta war.
l. 17 „Skłoniłem się oświeconemu do kolan"
ib. 18.

199

Oświetlać st. sz. ndk. Oświetlić dk. sprawiać, że pewne światło oświeca jakąś przestrzeń lub przedmiot „Anna powyślała o oświetleniu na cześć gościa skromnej bawialni" El. Orz. Kraj 1838. 25. 9. „Oba oświetlone pokoje urządzone były skromnie lecz dość wygodnie" ib. 5. „Dziwność jego rysów tem wybitniej uwydatnia się w fantastycznem oświetleniu" Wal. Łoz. Czar. Malw. 8. Z niewłaściwem. oświecać „Niebieskawy odblask żaru oświetla blado ich postacie i w dziwnie fantastycznych przedstawia je zarysach" W. Łoz. ib. „Lampa i dwie świece oświetlały ściany przyozdobione kilkoma sztychami" El. Orz. Kraj 1882. 25. 9. „W akwarjum królewskiem w Westminster użyto do oświetlenia lamp podwodnych elektrycznych" Tyg. powsz. 1882. 14. „Sztuc. oświ.

te okno i drzwi widzą, co się dzieje w oświetlonej izbie" K. Chłęd. Z. Lw. 1888. 6. „W Salwach raz i wto oświetlonych odbył się obiad, a potem przyjęcie wieczorne" Dz. pol. 1888. 31. 2.

200

Oświetlenie - a. n. ~~i Dzw~~ efekt światła naturalnego czy sztucznego oświetlającego jakiś przedmiot, „Promienie słońca złocisty ciepłem światłem zorzewniale wielkiem ruiny klasztoru, ~~a~~ olbrzymiejące i wydłużające drzewie malowniczo w tem oświetleniu" Wł. Kaj. Wsp. 1888. 18. ξ – i Oświetlanie czynności słow. oświetlić, i oświetlać.

877
201

Otkupek-pka m. pki-ów um. prow. Sanoc. pla-
cek owsiany.

378

202

Oszmiańczanka - a. m. ki - ńo nm. prow. od Oszmiana, obywatel pow. Oszmiańskiego, „Dosyć było rzucić okiem na gromadę, aby trafne mianowanie Oszmiańczanków od Lidzian rozpoznać" Jr. Kraw. Sto Wsp. T. 201.

Oszołomić cz. dk. odurzyć, pozbawić przytomności „Uderzenie na głowie jedynie oszołomienie niebezpieczeństwo wywołać mogło" Sądz. Sąd. P. nar. 1882. 290. 3. „Na razie oniemiały i oszołomiony zapomniałem o nim" Słowo 1883. 14. 2. „W pierwszej chwili nie zrozumieć mię mogła, tak była oszołomiona tem niespodziewanem przyjęciem" M. Dal. Pam. Diaby 146.

380
203

Oszukańczy - a - e bard. żabic. oszustowski, podstępny np. „Oszukańcza kuzda" zamiast: podstępna bankructwo

Oszukany - a - e, gw. lud. kuj. sfałszowany, niepraudziwy np. „oszukana miara"

381

204

Oszwar - r. m. ry-ów mm. prow. Galic. skrajna deska v. tarcica po wyprznięciu z kloca t.j. z jednej strony bywa gładka z drugiej nierówna, oflisowata, w innych stronach: bok, oflis, obrzaja, oblader, opał, opoteh, okrajka

205

Uszyjek

Oszyjek - jka. m. jki - ówo mn. - prow. brzeg, kraj lasu zarośnięty niższem drzewem i krzakami, podszyty, oszyty „ ~~A kiedy już za-~~ ~~mszy i wszystki padły~~ „ Na oszyjek wypadł odyniec zajadły już strzałami zpłoszony "W. Pol 7.19 „ bo niejakiej chwili i myśliwi ze swoich stanowisk wrócili na oszyjek - gdzie leżał dzik..." ib. 20 „ W lipcu niedźwiedź trzyma się blisko pola - my z owsem, w oszyjkach lasu "ib. 276 „ Ja stałem na uszyjku z drugiej strony tamtéj. W tém słyszę strzał w górze.." A. Kr. Tv. Dz. II. 190.

Otchłanny-a-e. bezdenny, przepaściśty, otchłań ~~wyrtha~~ przedstawiający, *otchliśty „ Ciemności nieprzebita, otchłanna, długo nic rozpoznać nie dawała" B. Dol. Tuł. 1. 228, właściwa otchłani.

206

Otoczenie - a. n. orszak, towarzystwo otaczające zwykle kogoś „Stał tak w otoczeniu królewskiem, śmiejąc się i pijąc na zdrowie z drugimi" Pr. Warsz. Tyg. Il. 5. 7. „Było to tak nadzwyczajnem, że całe otoczenie króla przerażone zostało" Tr. Dr. Zmartwy. 3. 141. „W otoczeniu Eweliny widzieli z zdziwieniem postać pana Wincentego." D. Pol. Hybr. 92. „Z każdym dniem otaczał się tłumno z nowem swojem otoczeniem" J. Kochan. Dzw. lit. 5. 4. „On i Bielecki wzięli Filipa, powyjmowali z łóżka do pracowni, stanowili tu jedyne żywe otoczenie artysty." M. Zawal. Dziwy 1886. 323 (1)5 akcesoja otaczające kogoś „Skorzystał z zawieszenia rozmowy aby się rozejrzeć po otoczeniu tej dziwnej istoty. Było ono do niej podobne. Chudopyzne trochę, nieobwarłowe a petne kapryśnego wdzięku i nieco jaskrawej oryginalności. Ni to był salon, ni bazaar.." Hej. G. Lwow. 1887. 131.

(1) „Zawsze państwa zajmują pierwsze miejsce w otoczeniu króla przy wszystkich uroczystościach państwowych" Wiek 1887. 230. 2. „Pierwszy to raz zdarzyło jej się, że się znalazła

w takiem serdecznem otoczeniu, że się
się zajmowano, i mówiano niejako za
pierwszą osobę" M. Dal. pam. Rady 145.

385

207

Ottomana-y ż. ny-man mm. Ottomanka-i ż. niem. uch. mm. niska sofa na sposób turecki „Ottomanka, rodzaj sofy tureckiej, na której wiele osób siedzi i rozmawia" A. Mucha. Źródł. 98 „Przy ścianie stała (półtorazta) sofiaem wybita ottomana, przed nią stolicznek... Na ottomanie siedziała Kamilla..." L. Kamk. 9. 99. „Wygodna ottomanka, przed nią stolik" A. Wilcz. Zot. 1. 3. „Podszedł nareszcie do ottomanki, sadowi się na małym stoleczku przy sobie" ib. 6. „Na ottomance jedwabnej z smutkiem na czole piękna rozsiadła się pani" Kolb. 1877. 210.

386

208

Otóż spójnik tedy, więc, zatem. „Dowolę mi czytelnicy zauważ od rzeczy najbardziej ma-ralelnych zwłaszcz nawet tyżnie prawidłowych, to jest od błota. Otóż błoto było ogromne..." J. Kon. 1.149.

387

209

Otwacić się v. zaim. dkn. zakwdz powieść, powakwdowanym bydź, zakwdować, potwacić, ogotwcić się, obedwać się „Lecz chybaby Krakowskich potrzeba Sukiennic, by się szlachta tu mogła pokazać chędogo, bo się gdyby na wojnie otwacita srogo!" W. Vol 3. 156.

388
210

Otropić st. ez. dku. myśl. zbadać tropy zwierza
„Gwarzą jamniki lub kopią lisy, wypada otropić wprzód jamy, czy nie żbiki w nich siedzą; bo żbik popsuje jamniki" W. Pol Z. 247.

389
211

Owà! Owwà! (akcent na a) wykrz. prow. rus. Galic. „wykrzyknik niedowierzania i lekceważenia" Podoli A. krem. Rocz. Tow. nauk. 41. 221. „ironicznego podziwu, np. owà! co mi zrobisz" Drohob. Paryf. Madev. do prow. 1. 73.

390
212

Owacja - ji. ż. cje - cyj. mn. łac. ovatio, u Rzymian był to mniejszy rodzaj tryumfu, jaki urządzano zwycięzkim wodzom. § pozp. głośny i manifestacyjny dowód uznania „W chwili smutku, ciche, zamknięty kącik i spokój, więcej jest warte niż hałaśliwe owacje przyjaciół, choćby z najlepszego serca płynące" H. Sienk. T. pol. 1876. 2. „Zasypano ją taką ilością bukietów, wieńców i tuzinów kwiatów, że dawno podobnych owacyj w teatrze nie pamiętamy" Wiek 1887. 81. 3.

391
213

Owadnictwo - a. n. bez l. mn. naukowe badanie i opisanie owadów.

Owadniczy - a - e od owadnictwa „Wyjechałem do Zakopanego na kilkomiesięczne owadnicze wycieczki" Prawda Tyg. II. 7.2.46.

392

214

Owadzić się st. zaim. prow. zawadzkiwszy się o co, zawisnąć, zawiesić się „Owadził jej się fartuszek na kole" O. kol. 1. 32.

Owal - r. m. le-ów. mm. franc. ovale, kształt okrągło podługowaty, jajowaty, przypominający elipsę „Ładna, brunetka z delikatnym owalem twarzy" Ed. Ooz. Kraj 1882. 25. 8.

394
215

Owalać ń. ir. dkn. obwalać, powalać „Bowiem nie wprawdzie, ale porządnie dość, tylko że obwiesiu, owalany." Kr. 29. 94.

216

Owczarnia - i. ż. 1) ↓ fig. kościół chrześcijański, społeczeństwo wiernych „ Tu w obecności jednego Dobrostawa pierwszy raz odprawił prawdziwy pasterz owczarni rozpierzchłej i zniszczonej wkrótce z długo jeszcze" JJ. Kraz. Lub. 2. 76. 1)

Owca - y, Owieczka - i. ż. ↓ fig. parafjanin, każdy katolik w stosunku do swojego pasterza, kapłana, księdza parafjalnego „ Nowy apostoł, któremu bezwzględnie dołegata, nie pytając nikogo, z kijem w ręku, począł szukać owieczek" JJ. Kraz. Lub. 2. 70. „ Miał podobno na wzór Marcepy włosami kochanek wymowień źródło i krasi opuszczonych ciężko obciążył sumienie. Ksiądz proboszcz upominał go za to niejednokrotnie, gdyż mu wymawiając krzywdę swoich owieczek" St. Grudz. Echo 1878. 255. „ Przyświecać musicie przykładem owieczkom, które Opatrzność pieczy waszej powierzyła" I. I. Jó-Now. (cudz.) 1878. 9. 1. „ A kiedy spowiednik wypytuje swe owce, jak Boży pasterz - to pono u duszy pamiętań tam truba, i niema jéj czego żałować nie ma" W. Pol Boczy 4. 200.

Owale

(1) posp. parafjanie w stosunku do swojego plebana „Serdecznie i szczerze witał X. Wyborski swoją nową owczarnię, zaręczając że przybywa do nich by resztę lat życia poświęcić pracy około zbawienia ich Duszy" Czas 1886. 182. 2.

„To rozprzężenie karności wywoływało gorszące zajścia pomiędzy parafjanami parafji a ich owieczkami i sprawiało rozdwojenia pomiędzy nimi z wrogą dla religii." ks. Jabłoński. Rys hist. Polski 179.

(1) ś melon. owce zwaj dyjące się w pewnej owczarni „Owczarnia tamże. Owiec dojek 84, baranów starych 5, skopów trzechletnich 5" ks. Jabłoński. Rys hist Polski 185

396
217

Owczarz - a. m. rze - y mm. ś. posp. lekarz znachor, znachor „I są ludzie, którzy się dają kierować i na pastwę prowadzić takim „owczarzom znachorom" policzymy." T. nar. 1885. 118. 2. „Wiara w „owczarków", „znachorów" i „zamawiarzy" wcale nie zaginęła, dowodem tego fakt następujący: we wsi R., niejaki S., włościanin, uchodzi za lekarza wszelkich dolegliwości i odczyniania czarów." Wiek 1887. 254. 3.

397
218

Owłoka - i. ż. ki - owłok mn. ż. myśl. powrósła na zwierzu wplecione dla pozostawienia tropu „Witrunki, powrósły, owłoki przyprawić, to jego już sprawa" W. Bol 7. 186 „Na witrunek, dzierwo i owłoki, bije, łapie, bierze wilki i lisy, żbiki i tchórze, kuny i łasice" ib. 242.

398

219

Owocarnia – i. ż. nie-ni mm. skład owoców, sklep w którym sprzedają owoce, („owocnia" dziś nieuż.) „Owoców dostał miasto w owocarniach" Kur. Świąt. 1867. 1. 2.

399

220

Owocować ś. cz. ndk. rozpadać owoce, o drzewach i roślinach „Pewne gatunki drzew owocowych w naszym klimacie mogą rosnąć i owocować tylko w wyjątkowo pomyślnych okolicznościach" Ed. Jank. Sad 321. „Niektóre miody i powoski zbierać można we wszystkich porach roku, ale najlepiej czynić to w jesieni, lub na początku wiosny, to jest wówczas, gdy owocują." Z. Al. Dluz. 22. Dod. 120.
Znamy był ten wyraz i w starop. potwierdzić, czytamy bowiem w „Żywocie Królowej Małgorzaty" w. XIV „Jako oliwa owocująca w domu bożym (owocnaiśka)" wyd. St. Lw. Durnina-Dobkowskiego str. 29.

Owsiucha - y. ż. bez l.mn. chwast uprzykrzony
z rodzaju owsa „[illegible] fig. „Z mowy przyswojonych tu słów.. że się nie prą do nas, to mi dziwnego, nikt ich przecie z nami nie miesza, i za jednu nie wezmie, ale też owsiuchy w naszym owsie zupełnie nie mogą cierpieć" Ff. Krasn. 2.33.10. fałszywe pawiłowo.

401
221

Oz w jęz. lud. zazwyczaj zam. roz, w odpowiedzeniach zazwyczaj zgłoski ij od tej zgłoski
„Oziesała włosy po ramieniu" od Słupi
O. kol. 1. 68.

402
222

Ozdobnik - a. m. mus. dodatek koloraturowy w śpiewie „Głosik posiada śpiewaczka dość miły, a naturalna lekkość emisji otwiera mu podwoje wszelkie trójniki i ozdobniki" G. lwow. 1885. 268. 3. t. j. pasaże i koloratury.

403

223

Ozimek - mka m. mki - ów. pan. prow. wół rocznik tej zimy urodzony „ Chciał kupić parę ozimków, bo woły stare ledwie rok pochodzą" J. Kraw. 72. 78

404

224

Ożenek - nku. m. bez l. mn. ożenienie „Przygody młodzieńca pełnego nadziei bogatego ożenku." Au. Wi. 5. 203 „Nie mogłem myśleć o ożenku, bo za naszych czasów kto gwiazdy wolnego nie miał, nie ważył się w konkury" Pf. Kraszewski 1878. 7. „Jakkolwiek rozkochany, ani myślał o ożenku" Z. Mell. Groch. wian. 153 „Starzy żeby mu do ożenku nie zawadzali, sami się ze dworu do bliźniej oficyny wynieść chcieli" Pf. Kraszewski Sta war. 3. 22. „Do wyjścia tego obronną niemasz dla nas sposobu innego, jak tylko ożenek, bodaj z makolągwą, byle prędzej." T. T. Jeż Bar. nar. 1878. 73. „Była mowa i o ożenku, a wreszcie dziewczęta podglądały nań zalotnie" M. Bal. Wiek 1878. 283 „Nie zawadzała mu długo ustąpiwszy ze świata, prócz co otworzyła małżonkowi nową drogę do karjery przez świetny ożenek" B. J. Dyk. Ost. Sejm. 1. 68 „Staruszkowi zachciało się ożenku" A. Rolle P. lwow. 1886. 281.

Ożyć st. n. dkn. ż fig. w znacz. moral. przyjść naprowrót do dawnego stanu „Zapewne, moja świetność jej niższość pokryje, a na odwrót jej złotem mój kredyt ożyje" A. kr. Tr. I. 12.

406
225

O żyć st. nij. dkn. śpig. „Zapewne, moja świetność jej niższości pokryje, a na odwrót jej złotem mój kredyt ożyje" A. kn. Kr. 1. 12.

Ożywczy - a - e - wczo przym. ożywiający, ożywny „Spadła rosa ożywcza i palące promienie dopiekać przestały" P. Kwan. Lub. 1. 5. „Radosna nowina, oddziałała na niego dziwnie ożywczo i elektryzująco" M. Sewal. Dwan 1886. 380.

226

Ożyna – y. ż. ny – żyn im. prow. rus. jeżyna, krzew, malina z czarnemi jagodami „Ożyna, czarne usta tulgza do malin" Ad. Mick. 3.80 „Mogiła leżała otoczona najgęstszą kniei ożyną podrzytą leszczyną, ożynami i gęstemi zarostami" J. Kras. 70. 31. „W lesie ożyna, kolczaste ożyny" Jul. Stark. Czar. Dus. 17 „owoc ożyny „w niedziele i święta modzić to za grzybami to za ożynami" Dziewk. 1. 7

Ożynowy – a – e od ożyny, z ożyn „Ożyny namiętnie lubiła jadać na mokro czyli inaczej powidłowaty w postaci nalewki ożynowej" ib.

Ożynówka i. ż. Galic. wódka ożynowa, nalewka na ożynach, U nich tylko tak dokładnie pić mówią nalewkę – ożynówka!" J. Dziewk. 2. 46

408
227

Ożywienie - a. n. bez l. mn. czynność słowa ożywić
z żywości, życie wesołość dobry humor
„Pod koniec dopiero bieżącego miesiąca
zapowiada się większe ożywienie zabaw
zarówno publicznych jak prywatnych"
Wiek 1888. 7. 3.

Ożywić v. tr. z — się zain. życia nabrać,
rozweselić się „Rozmowa się ożywiła,
atmosfera się rozjaśniła i nadspodziewanie
pomyślne zbliżenie" M. Bal. pam. dia-
dy 171.

228

Ożywiony - a - e pełen życia, dobrego humoru, rozmowny „Wszyscy mi mówili, że Oleś był bardzo ożywiony" Tr. Kwar. 71. 99 „Hrabia, który tego wieczora, musiał być i wesołym i dowcipnym, niezmiernie uprzejmym, zły, gniewny, ale nadskakujący, ożywiony, poczęmał gospodarstwo obojga" Tenże Wiek 1878. 19 „Pomimo tej bladości, była dosyć ożywioną i konwersacyę się koło herbaty, przytomnie prowadziła rozmowę" Z. Kwark. 4. 218 „Gdyżby mi komplimenta, a ja miałabym sposobność prowadzić ożywioną rozmowę" B. Prus To i owo 29. „Król z deputatami Senatu mieszał sekretne a często nawet bardzo ożywione dyskusje" Z. Kwark. G. Lwow. 1887. 231. 2. „Dobry Burgund miałam się także w piwnicy, więc rozmowa staje się bardzo ożywioną" K. Chłęd. ib. 1888. 9.